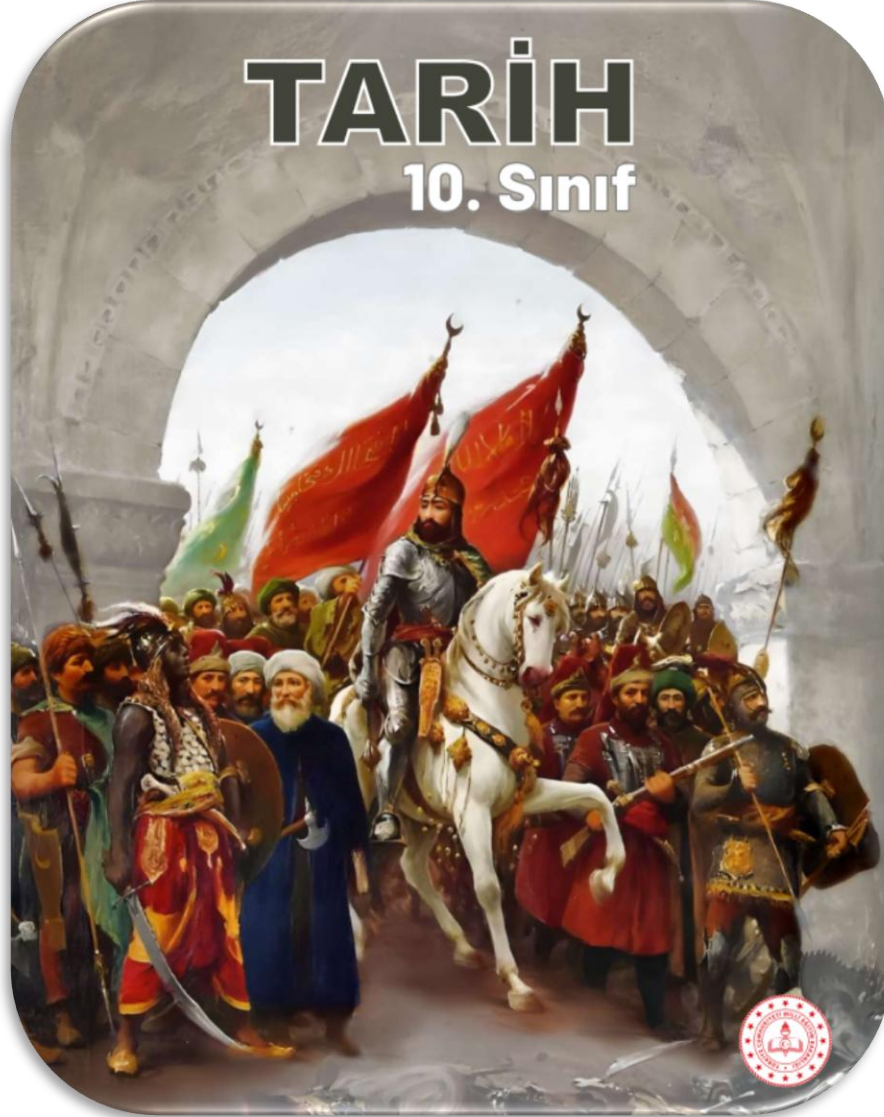

ÖĞRENCİ ETKİNLİK CEVAPLARI

QR soruları dahil

1. ÜNİTE İÇİN TIKLA

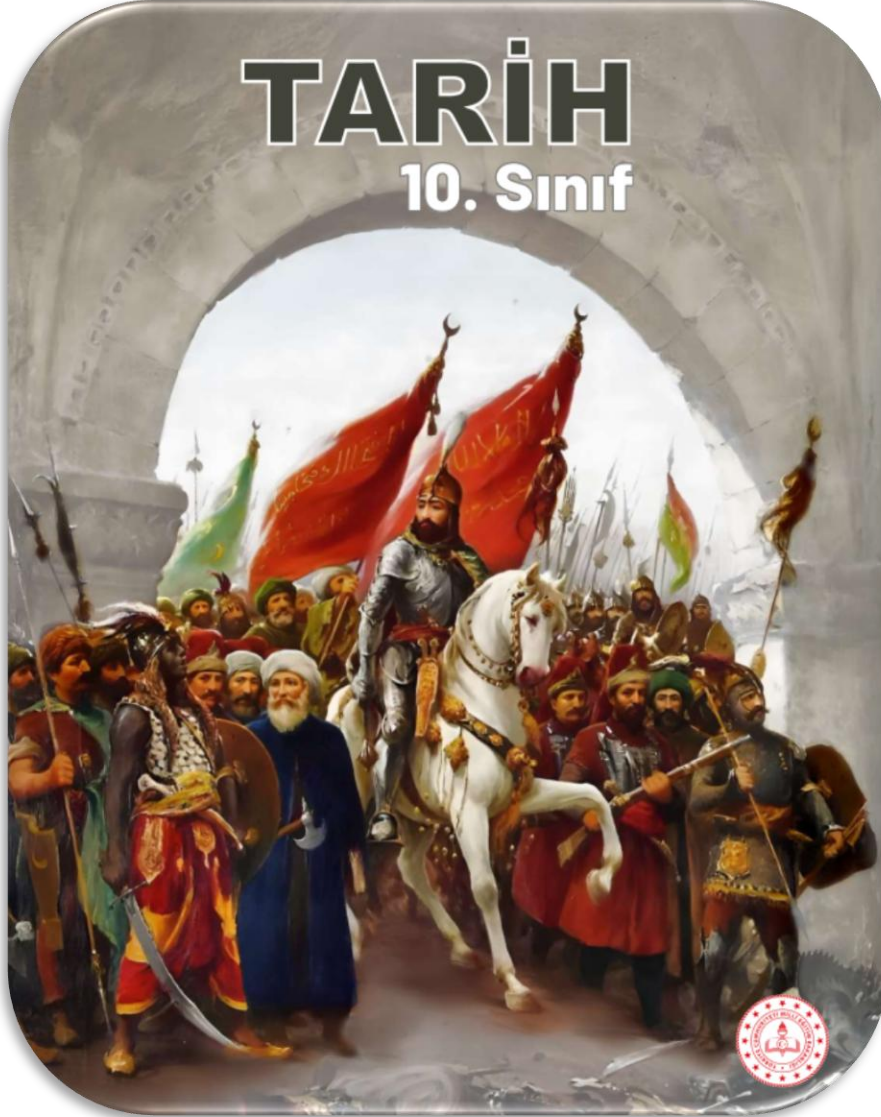
2. ÜNİTE İÇİN TIKLA

3. ÜNİTE İÇİN TIKLA

MAARİF MODEL 10. SINIF TARİH

1. ÜNİTE: TÜRKİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE

(1040-1299)

ÖĞRENCİ ETKİNLİK CEVAPLARI

1.1. Önemli Askerî Mücadelelerin Türk Tarihinin Seyrine Etkileri

Sayfa 12 1. Türklerin Anadolu'yu yurt olarak seçmesinin nedenleri neler olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Türklerin Anadolu'yu yurt olarak seçmesinin temel nedenleri çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Öncelikle, **XI. yüzyılda kalabalık bir nüfusa ulaşan Oğuz Türkleri, Horasan ve Maverâün-nehir bölgelerinde Karahanlı ve Gaznelilerin baskısı altında kalmaları ve yeterli toprağa sahip olamamaları** nedeniyle yeni yerleşim yerleri aramaya başlamışlardır. Bu durum, Batı'ya doğru ilerleyişlerini tetiklemiştir. İkinci olarak, Anadolu'nun kendisi Türk yerleşimini kolaylaştıran koşullara sahipti. **Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) sık sık hükümdar değişikliği yaşaması, devlet düzeninin bozulması, halkın devlete olan güveninin sarsılması** gibi iç karışıklıklar mevcuttu. Ayrıca, Doğu Roma ordusunun mali ihtiyaçlarının **ağır vergilerle** karşılanmaya çalışılması, halkın **zorunlu görevlerde çalıştırılması, tefurların zulmetmesi** ve imparatorluk memurlarının artan masrafları gibi faktörler, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesini daha da kolaylaştırmıştır.

Sayfa 12 2. Anadolu topraklarına Türkiye adı verilmesinin nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Anadolu topraklarına "Türkiye" adının verilmesi, bölgenin Malazgirt Zaferi'nden sonra kültürel ve demografik açıdan tam bir Türk yurdu haline gelmesiyle doğrudan ilişkilidir. Batılı tarihçiler, 1148'deki II. Haçlı Seferi sırasında Anadolu'da yoğun bir Türk nüfusunun varlığına ve Türkler tarafından büyük bir gayretle savunulduğuna şahit olmuşlardır. Bu gözlemler neticesinde, Anadolu için "Türkiye" (Turkhia, Turquía) ismini kullanmaya başlamışlardır.

Sayfa 13 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî gelişmeler hakkında verilen formun “Bildiklerim” ve “Merak Ettiklerim” bölümlerini doldurunuz.

Gelişmeler	Bildiklerim	Merak ettiklerim
Dandanakan Savaşı	Dandanakan Savaşı (1040): Bu savaş, Gaznelileri mağlup eden Selçukluların Büyük Selçuklu Devleti'ni kurduğu ve İran'da tek siyasi güç hâline geldiği kritik bir gelişmedir	Savaşın tarafları arasında güç dengeleri nasıldı? Savaşın sonucunda hangi topraklar kimin kontrolüne geçti?
Pasinler Savaşı	Pasinler Savaşı (1048): Büyük Selçuklu ve Bizans orduları arasında gerçekleşen ilk önemli mücadeledir. Bu savaşta Gürcü-Bizans kuvvetleri kesin bir bozguna uğratılmış, bu da Türk beylerinin Anadolu'ya yönelmesinin önünü açmıştır.	Savaşın Bizans üzerindeki etkileri neler oldu? Savaşın Selçukluların Anadolu'daki ilerleyişine katkısı neydi?

Sayfa 22 İlk Türk beylikleri Anadolu'nun Türkleşmesi için hangi faaliyetleri yürütmüş olabilir? Açıklayınız.

Malazgirt Zaferi'nin ardından Alp Arslan'ın komutanlarına "kılıç hakkı" olarak kendi beyliklerini kurma izni vermesiyle Anadolu'da ortaya çıkan ilk Türk beylikleri, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türklük olgusunun kök salması için önemli faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu faaliyetler şunlardır:

Fethedilen toprakların isimlerini Türkçe isimlerle değiştirerek Anadolu'ya Türk kimliğini kazandırmışlardır.

Anadolu topraklarına **Türk-İslam kültürünü taşıyarak**, birçok **camii, medrese, han, kervansaray, şifahane vb. inşa etmişlerdir**. Örneğin, **Danışmentliler** Anadolu'daki ilk medrese olan **Yağıbasan Medresesi'ni** inşa etmiş, **Mengücekliler** Anadolu'daki ilk külliye olan **Divriği Ulu Cami**

- . **Külliyesi'ni** yaptırmış, **Saltuklular Mama Hatun Külliyesi'ni** inşa etmiş ve **Artuklular Malabadi Köprüsü'n ** yapmıştır.
- . Beylikler **Gürcüler, Haçlılar, Doğu Romalılar ve Ermenilerle savaşarak** Türk varlığını güçlendirmişlerdir. ** aka Beyliği** gibi beylikler, Anadolu'daki ilk Türk denizciliğini başlatarak **ilk Türk donanmasını kurmuş** ve Bizanslılarla mücadele etmiştir. Bu askeri mücadeleler, Anadolu'daki Türk h kimiyetini sağlamlaştırmıştır.

Sayfa 23 I. Haçlı Seferi'nin sonuçları Türk tarihinin seyrini siyasi ve askerî açıdan nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.

- Askerî Açıdan:** İlk olarak, **Pierre L'Ermite** adlı keşişin topladığı öncü Haçlı birlikleri, **Sultan I. Kılıçarslan**'ın kardeşi **Kulan Arslan Bey** tarafından dağıtılmıştır. Ancak, asillerin kumandasındaki **beş büyük Haçlı ordusunun** gelmesiyle, **Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik kaybedilmiş** ve başkent **Konya'ya taşınmak zorunda kalınmıştır**. Ayrıca, **Dorileon (Dorilyon) Savaşı**'nda da Haçlı orduları karşısında başarısız olunmuş ve **Haçlıların Anadolu'dan geçişi engellenememiştir**. Buna karşın, **1101'de gelen üç büyük Haçlı ordusu (Lombardlar, Fransızlar ve Almanlar)**, **Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan** ve diğer Türk beylikleri tarafından **Merzifon, Konya ve Ereğli'de yapılan mücadelelerde zaferle mağlup edilmiştir**. Bu başarı, **Anadolu topraklarını Haçlılara tamamiyle kapatmıştır**.

- **Siyasi Açıdan:** Haçlılar, I. Haçlı Seferi sonucunda **Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta Haçlı kontlukları kurmuşlardır.** Bu durum, Doğu Akdeniz'de Hristiyan varlığını güçlendirmiş ve Türk devletleri için yeni bir siyasi tehdit oluşturmuştur. Kaynaklar, Türklerin uğradıkları bütün zararlara rağmen Anadolu'da **köklü bir şekilde yerleştiklerini** belirtmektedir, ancak Urfa'nın elli yıl sonra geri alınabildiği ve Antakya ile Suriye-Filistin kıyı bölgelerindeki Haçlıların iki yüzyıl süren mücadelelerle çıkarılabildiği de eklenmiştir.

Sayfa 25 1. II. Haçlı Seferi'nin sonuçları Türk tarihinin seyrini siyasi ve askerî açıdan nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.

Askerî Açıdan: Alman Haçlı ordusu, **Kral III. Konrad** idaresinde Anadolu'ya gelmiş ancak **Dorileon** yakınlarında **Sultan Mesud** komutasındaki **Türkiye Selçuklu ordusuyla yaptığı savaşta ağır bir yenilgiye uğramıştır**. Benzer şekilde, **Kral VII. Louis** kumandasında Anadolu'ya gelen **Fransız Haçlıları da, Göller Bölgesi'nde Türkiye Selçuklu ordusu tarafından bozguna uğratılmıştır**. Bu seferde **Haçlılar Anadolu'yu geçmeyi başaramamıştır**. Bu askeri başarılar, Türklerin Anadolu'daki direncini ve topraklarını koruma yeteneğini bir kez daha kanıtlamıştır.

Osmanlı Toprak Sistemi

1. Geliri padişahın annesi, kızları gibi saray kadınlarına ayrılan mirî arazi türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yurtluk

B) Ocaklık

C) Paşmaklık

D) Malikâne

E) Mukataa

Doğru Cevap: C) Paşmaklık

2. Aşağıdakilerden hangisi, tımar sisteminin devlete sağladığı faydalardan biri sayılamaz?

- A) Tarımsal üretimin devamlılığını sağlamak
- B) Devlet hazinesine yük olmadan büyük bir ordu beslemek
- C) Merkezî hazinenin gelirlerini doğrudan artırmak
- D) Ülkenin en ücra köşelerinde devlet otoritesini ve güvenliği sağlamak
- E) Vergilerin düzenli bir şekilde toplanmasını sağlamak

Doğru Cevap: C) Merkezî hazinenin gelirlerini doğrudan artırmak

3. Osmanlı Devleti'nin, tımar sahibinin ölümüyle tımarları bütün olarak oğluna devretmeyip genellikle sadece "kılıç hakkı" kadar bir kısmını vermesinin temel amacı nedir?

A) Reayanın toprağı terk etmesini sağlamak

B) Tarımsal üretimi artırmak

C) Yerel ve güçlü toprak sahibi ailelerin (feodal beylerin) oluşumunu engellemek

D) Zeamet topraklarını çoğaltmak

E) Kapıkulu askerlerinin sayısını artırmak

Doğru Cevap: C) Yerel ve güçlü toprak sahibi ailelerin (feodal beylerin) oluşumunu engellemek

4. Yıllık geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasında olan ve subaşı, alay beyi gibi orta dereceli devlet görevlilerine verilen dirlik türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Has

B) Tımar

C) Yurtluk

D) Mülk

E) Zeamet

Doğru Cevap: E) Zeamet

Kavram	Kullanılmayacak kelimeler
Padişah	Sultan, Hükümdar, Tahta çıkmak
Divan-ı Hümayun	Meclis, Saray, Karar
Sadrizam	Veziriazam, Vezir, Vekil-i mutlak
Nişancı	Tuğra, Ferman, Tahrir
Defterdar	Hazine, Maliye, Gelir
Kazasker	Kadı, Adalet, Atama
Şeyhülislam	Fetva, Din, Ulema
Kapıkulu Ocağı	Merkez, Maaş, Ulufe
Yeniçeri Ocağı	Piyade, Kışla, Esame
Topçu Ocağı	Top, Barut, Tophane
Sipahi (Kapıkulu)	Atlı, Merkez, Ulufe
Tımarlı Sipahi	Tımar, Cebelü, Eyalet
Tımar Sistemi	Dirlik, Arazi, Vergi

Beylerbeyi	Eyalet, Vali, Komutan
Sancakbeyi	Sancak, Asayiş, Vergi
Kaptan-ı Derya	Donanma, Tersane, Deniz
Enderun	Saray, Eğitim, Devşirme
Birun	Dış, Hizmet, Görevli
Kul sistemi	Devşirme, Kapıkulu, Mülksüz
Devşirme	Çocuk, Hristiyan, Enderun
İlmiye	Medrese, Kadı, Müderris
Kalemiye	Yazı, Bürokrasi, Defter
Seyfiye	Asker, Yönetim, Komuta
Salyaneli eyalet	Yıllık, Mısır, Maaş
Salyanesiz eyalet	Tımar, Anadolu, Rumeli
Tersane-i Âmire	İstanbul, Gemi, İnşa

Sayfa 239 Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde yönetici olsaydınız devletin yönetim yapısında ve işleyişinde ne gibi değişiklikler yapardınız? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Eğer Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde bir yönetici olsaydım, devletin uzun ömürlü ve istikrarlı olması için iki temel alanda düzenleme yapardım.

İlk olarak, taht kavgalarının devleti zayıflatmasını önlemek amacıyla veraset sistemini kesin ve net kurallara bağlayan bir kanun hazırlardım. Bu kanun, hangi şehzadenin tahta geçeceğini belirleyerek iç karışıklıkların önüne geçer ve merkezî otoritenin sarsılmasını engellerdi.

İkinci olarak, devletin idari yapısını daha en başından sağlam temellere oturtmak için Divan-ı Hümayun'u maliye, adalet ve askerî işler gibi alanlarda uzmanlaşmış alt birimlere ayırırdım. Bu, fetihlerle hızla genişleyen toprakların daha verimli ve adil bir şekilde yönetilmesini sağlardı.

Sayfa 240 1. Padişahların çıkardığı kanunların Osmanlı yönetim yapısındaki rolünü beş cümleyle açıklayınız.

Padişahların çıkardığı kanunlar, Osmanlı yönetim yapısının temelini oluşturarak devletin işleyişini şekillendirmiştir. Bu kanunlar, padişahın mutlak otoritesini ve merkeziyetçi bir yönetim anlayışını pekiştirmiştir. Fatih Kanunnamesi gibi düzenlemelerle devlet teşkilatı, saray protokolü, görevlilerin yetki ve sorumlulukları yazılı kurallara bağlanarak sağlamlaştırılmıştır. Ayrıca bu kanunlar, sadece yönetimi değil, reayanın hukuki durumunu, vergi sistemini ve ekonomik hayatı da düzenleyerek toplumsal istikrarı sağlamıştır. Böylece, gelenekselleşmiş uygulamalar dönemin ihtiyaçlarına göre güncellenerek devlet yapısının sürekliliği güvence altına alınmıştır.

Sayfa 241 2. Padişah kanunnameleriyle yapılan değişiklik ve düzenlemeler hangi ihtiyaçlardan kaynaklanmış olabilir? Açıklayınız.

Padişah kanunnameleriyle yapılan değişiklik ve düzenlemeler, beylikten imparatorluğa dönüşen devletin yeni ve karmaşık ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır. Temel amaç, hızla genişleyen devlet yapısını, orduyu ve toplumu belirli kurallara bağlayarak merkezî otoriteyi sağlamlaştırmaktı. Bu doğrultuda, devlet görevlilerinin yetki ve hiyerarşisini belirleme, taht kavgalarını önleyerek siyasi istikrarı sağlama ("nizam-ı âlem"), reayanın hukuki statüsünü ve vergi sistemini düzenleme gibi idari, siyasi ve sosyoekonomik ihtiyaçlar bu kanunların çıkarılmasını zorunlu kılmıştır.

Kavram	Kullanılmayacak kelimeler
Padişah	Sultan, Hükümdar, Tahta çıkmak
Divan-ı Hümayun	Meclis, Saray, Karar
Sadrazam	Veziriazam, Vezir, Vekil-i mutlak
Nişancı	Tuğra, Ferman, Tahrir
Defterdar	Hazine, Maliye, Gelir
Kazasker	Kadı, Adalet, Atama
Şeyhülislam	Fetva, Din, Ulema
Kapıkulu Ocağı	Merkez, Maaş, Ulufe
Yeniçeri Ocağı	Piyade, Kışla, Esame
Topçu Ocağı	Top, Barut, Tophane
Sipahi (Kapıkulu)	Atlı, Merkez, Ulufe
Tımarlı Sipahi	Tımar, Cebelü, Eyalet
Tımar Sistemi	Dirlik, Arazi, Vergi

Beylerbeyi	Eyalet, Vali, Komutan
Sancakbeyi	Sancak, Asayiş, Vergi
Kaptan-ı Derya	Donanma, Tersane, Deniz
Enderun	Saray, Eğitim, Devşirme
Birun	Dış, Hizmet, Görevli
Kul sistemi	Devşirme, Kapıkulu, Mülksüz
Devşirme	Çocuk, Hristiyan, Enderun
İlmiye	Medrese, Kadı, Müderris
Kalemiye	Yazı, Bürokrasi, Defter
Seyfiye	Asker, Yönetim, Komuta
Salyaneli eyalet	Yıllık, Mısır, Maaş
Salyanesiz eyalet	Tımar, Anadolu, Rumeli
Tersane-i Âmire	İstanbul, Gemi, İnşa

Sayfa 239 Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde yönetici olsaydınız devletin yönetim yapısında ve işleyişinde ne gibi değişiklikler yapardınız? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Eğer Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde bir yönetici olsaydım, devletin uzun ömürlü ve istikrarlı olması için iki temel alanda düzenleme yapardım.

İlk olarak, taht kavgalarının devleti zayıflatmasını önlemek amacıyla veraset sistemini kesin ve net kurallara bağlayan bir kanun hazırlardım. Bu kanun, hangi şehzadenin tahta geçeceğini belirleyerek iç karışıklıkların önüne geçer ve merkezî otoritenin sarsılmasını engellerdi.

İkinci olarak, devletin idari yapısını daha en başından sağlam temellere oturtmak için Divan-ı Hümayun'u maliye, adalet ve askerî işler gibi alanlarda uzmanlaşmış alt birimlere ayırırdım. Bu, fetihlerle hızla genişleyen toprakların daha verimli ve adil bir şekilde yönetilmesini sağlardı.

Sayfa 240 1. Padişahların çıkardığı kanunların Osmanlı yönetim yapısındaki rolünü beş cümleyle açıklayınız.

Padişahların çıkardığı kanunlar, Osmanlı yönetim yapısının temelini oluşturarak devletin işleyişini şekillendirmiştir. Bu kanunlar, padişahın mutlak otoritesini ve merkeziyetçi bir yönetim anlayışını pekiştirmiştir. Fatih Kanunnamesi gibi düzenlemelerle devlet teşkilatı, saray protokolü, görevlilerin yetki ve sorumlulukları yazılı kurallara bağlanarak sağlamlaştırılmıştır. Ayrıca bu kanunlar, sadece yönetimi değil, reayanın hukuki durumunu, vergi sistemini ve ekonomik hayatı da düzenleyerek toplumsal istikrarı sağlamıştır. Böylece, gelenekselleşmiş uygulamalar dönemin ihtiyaçlarına göre güncellenerek devlet yapısının sürekliliği güvence altına alınmıştır.

Sayfa 241 2. Padişah kanunnameleriyle yapılan değişiklik ve düzenlemeler hangi ihtiyaçlardan kaynaklanmış olabilir? Açıklayınız.

Padişah kanunnameleriyle yapılan değişiklik ve düzenlemeler, beylikten imparatorluğa dönüşen devletin yeni ve karmaşık ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır. Temel amaç, hızla genişleyen devlet yapısını, orduyu ve toplumu belirli kurallara bağlayarak merkezî otoriteyi sağlamlaştırmaktı. Bu doğrultuda, devlet görevlilerinin yetki ve hiyerarşisini belirleme, taht kavgalarını önleyerek siyasi istikrarı sağlama ("nizam-ı âlem"), reayanın hukuki statüsünü ve vergi sistemini düzenleme gibi idari, siyasi ve sosyoekonomik ihtiyaçlar bu kanunların çıkarılmasını zorunlu kılmıştır.

Sayfa 242 Osmanlı yönetim düzenindeki hangi uygulamalar, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'yle sınırlı kalmayan bir merkezîleşme sağlamış olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Osmanlı yönetim düzenindeki bazı uygulamalar, **Fatih Sultan Mehmet Dönemi'yle** sınırlı kalmayıp sonraki dönemlerde de merkeziyetçiliği sürdürmüş ve pekiştirmiştir. Öncelikle, **devşirme sistemiyle yetiştirilen kul sınıfının devletin idari ve askerî kadrolarında kilit görevlere atanması**, merkeziyetçiliğin temelini oluşturmuştur. **Fatih**, bu yolla **Türk ailelerinden gelen güçlü zümrelerin** etkisini azaltarak, **sultana doğrudan bağlı, liyakat esaslı ve sadık bir bürokrasi ve ordu** oluşturmuştur. Bu sistem, kişisel aile bağlarından ziyade **devlete olan mutlak sadakati** merkeze aldığı için, merkeziyetçiliğin uzun vadeli devamlılığını sağlamıştır. İkinci olarak, **padişahların Divan-ı Hümayun toplantılarına şahsen katılmaktan vazgeçmeleri**, ancak **Adalet Kulesi'ndeki kafesli pencereden toplantıları takip ederek denetimi sürdürmeleri**, padişahın **fiziksel olarak daha ulaşılabilir** hale gelmesini sağlamış, ancak **karar alma yetkisini veziriazam ve divana devrederek bürokratikleşmeyi derinleştirmiştir.**

Sayfa 242 Cülus törenlerinde devlet adamlarının yeni sultana biat etmesi neden zamanla daha da önem kazanmış olabilir? Kaynaktan rnek vererek açıklayınız.

Devletin merkezî otoritesini sağlamlaştırmak amacıyla kurulan Kapıkulu Ocakları, doğrudan padişaha bağlı profesyonel bir orduydı. Bu ordu, taşradaki tımarlı sipahiler ve “yarı bağımsız uç beylerinin hırs ve emellerini dizginlemek” için bir denge unsuru olarak görülmüştür. Özellikle Fetret Devri gibi taht kavgalarının yaşandığı dönemlerde devletin birliğini koruyan en önemli g Kapıkulu ordusu olmuştur. Bu nedenle, yeni padişahın tahta çıktığı cülus törenlerinde, devletin devamlılığı ve padişahın otoritesinin tesisi için bu askerlerin ve onlardan yetişen devlet adamlarının biatı hayati önem kazanmıştır.

Sayfa 243 Osmanlı Devleti'nin idari ve askerî kadrolarında neden kul sınıfından gelen devşirmeler görevlendirilmiş olabilir? Açıklayınız.

Devlet, devşirme sistemi ile doğrudan padişaha bağlı bir yönetici ve asker sınıfı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu sistemle yetiştirilen kulların, aile ve köken bağları olmadığı için tek bağlılıkları sultana oluyordu. Bu durum, merkezî otoriteyi güçlendirmiş ve "yarı bağımsız uç beylerinin hırs ve emellerini dizginlemiştir." Sarayda eğitim gören yetenekli devşirmeler, liyakat esasına göre yönetici olarak atanarak sultanın otoritesini taşrada temsil etmiş ve tımarlı sipahiler gibi yerel güçlere karşı bir denge unsuru oluşturmuşlardır.

Sayfa 248 XVI. yüzyıl sonunda Osmanlı yönetiminde yaşanan değişimin nedenleri neler olabilir? Değişim belirleyerek nedenini açıklayınız.

XVI. yüzyıl sonunda Osmanlı yönetiminde yaşanan önemli bir değişim, şehzadelerin sancağa gönderilme uygulamasının kaldırılması ve yerine "kafes sistemi" ile "ekber ve erşed" sisteminin getirilmesidir. Bu değişimin temel nedenleri, hanedan içinde süregelen taht kavgalarını ve açık taht mücadelelerini sonlandırma ihtiyacıydı. Ayrıca, bazı sultanların genç yaşta ve çocuksuz tahta geçmeleri veya akıl sağlıklarının istikrarsız olması gibi durumlar, saltanatın sürekliliğini ve istikrarını sağlamak adına daha düzenli bir veraset sistemini gerekli kılmıştır. Bu durum, bir yandan taht kavgalarını bitirse de, diğer yandan şehzadelerin yönetim tecrübesi edinmelerini engellemiş ve saray içi hiziplenmeleri derinleştirmiştir.

Sayfa 249 Ekber ve erşed sisteminin güçlü ve zayıf yönleri neler olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Ekber ve Erşed sisteminin en güçlü yönü, hanedanın en yaşlı (erşed) ve olgun (ekber) üyesinin tahta geçmesini sağlayarak şehzadeler arasındaki taht kavgalarını ve kardeş katlini önlemesidir. Bu durum, devletin iç istikrarını korumuş ve taht mücadeleleri yüzünden zayıflamasını engellemiştir. Zayıf yönü ise, en yetenekli ve liyakatli şehzadenin değil, sadece en yaşlı olanın padişah olmasına yol açmasıdır. "Kafes usulü" ile sarayda kapalı bir hayat yaşayan, devlet tecrübesi olmayan veya yeteneksiz şehzadelerin tahta çıkabilmesi, merkezî otoritenin ve padişahlık makamının zamanla zayıflamasına neden olmuştur.

Sayfa 249 XVI. yüzyıl sonlarında yeni bir hükümdar modelinin ortaya çıkması sadece Osmanlı Devleti'nde gerçekleşmiş bir dönüşüm olabilir mi? Gerekçelerinizle açıklayınız.

XVI. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan yeni hükümdar modeli, yani padişahın şahsen ordunun başında bulunma geleneğinden uzaklaşarak daha bürokratik ve sembolik bir rol üstlenmesi, sadece Osmanlı Devleti'ne özgü bir dönüşüm olarak değerlendirilemez. Bu dönemde Avrupa'da da “askerî inkılap” yaşanmış, ateşli silahların yaygınlaşmasıyla birlikte büyük, profesyonel piyade ordularına ve yüksek maliyetli askeri teçhizata olan ihtiyaç artmıştır. Bu durum, Batı Avrupa'daki hükümdarların da güçlerini merkezileştirmelerini ve geleneksel feodal yapılar yerine daha güçlü bürokratik devletler kurmalarını gerektirmiştir. Bu süreçte, hükümdarların karizmatik liderlikten ziyade, devletin lojistik ve finansal yeteneklerini yöneten bir konuma geçmeleri, evrensel bir eğilim olmuştur.

Dolayısıyla, Osmanlı'daki bu değişim, imparatorluğun büyümesiyle gelen idari zorluklar ve dönemin küresel askerî ve siyasi dinamiklerinin bir sonucu olup, diğer büyük Avrupa devletlerinde de benzer değişimler yaşanmıştır.

Sayfa 251 Aşağıdaki alana merkez ve taşra teşkilatları ile ordu teşkilatı arasındaki yönetim organizasyonu, asker yetiştirme ve dirlik dağıtımını ilişkilerini gösteren bir zihin haritası çiziniz.

Osmanlı Devleti Yönetim ve Ordu Organizasyonu

PADİŞAH (Merkezî Otoritenin Başı)

- Yasama, yürütme ve yargı yetkisinin nihai sahibi.
- Ordu'nun başkomutanı.

Miri arazinin sahibi olarak dirlik dağıtımını onaylayan en üst makam.

I. MERKEZ TEŞKİLATI (İSTANBUL)

A. Yönetim: Divan-ı Hümayun

- **Seyfiye Sınıfı:** Kılıç ehli olarak bilinir. Askeri ve yönetici sınıftır.
 - **Veziriazam:** Padişahın mutlak vekilidir.
 - **Vezirler:** Siyasi ve askeri işleyişin devamlılığından sorumludurlar.
 - **Kaptanıderya:** ile donanmayı kontrol eder.
- **Kalemiye Sınıfı:** Yazışmaları, kayıtları ve mali işleri yürütür.
 - **Nişancı:** ile dirlik kayıtlarını ve yazışmaları kontrol eder.
 - **Defterdar:** ile mali işleri kontrol eder.
- **İlmiye Sınıfı:** Hukuk, eğitim ve din işlerini yürütür.
 - **Şeyhülislam:** Fetva işlerini düzenler.
 - **Kazasker:** Eğitim ve hukuk işlerini kontrol eder.

B. Ordu: Kapıkulu Askerleri (Merkez Ordusu)

- **Temel Amaç:** Padişahı ve başkenti korumak, merkezî otoriteyi güçlendirmek, taşra güçlerini dengelemek.
- **Asker Kaynağı:**
 - **Pençik Sistemi:** Savaş esirlerinin beşte birinin orduya alınması.
 - **Devşirme Sistemi:** Gayrimüslim tebaadan alınan çocukların yetiştirilmesi.
- **Asker Yetiştirme:**
 - **Acemi Ocağı:** İlk askerî eğitimin verildiği yer.
 - **Enderun Mektebi:** Zeki devşirmelerin üst düzey yönetici olarak yetiştirildiği saray okulu.
 - **Diğer Ocaklar:** Yeteneklere göre Topçu, Cebeci, Humbaracı ocaklarına dağıtım.

- **Mali Kaynak:** Doğrudan devlet hazinesinden ödenen **Ulufe** maaşı.
- **Birlikler:**
 - **Piyadeler:** Yeniçeriler, Cebeciler, Topçular, Lağımcılar.
 - **Süvariler (Atlılar):** Sipahiler, Silahtarlar, Ulufeciler, Garipler.

II. TAŞRA TEŞKİLATI (EYALETLER)

A. Yönetim: Eyalet İdaresi

- **Beylerbeyi:** Eyaletin en üst düzey yöneticisi ve komutanı.
- **Sancak Beyi:** Sancağın yöneticisi ve komutanı.
- **Kadı:**
 - **İlişki (Yargı/Yönetim):** Merkezden (Kazasker tarafından) atanır. Kendi bölgesinde yargı işlerinin yanı sıra idari ve beledî görevleri de yürütür. Tımarlı Sipahi ile reaya arasındaki hukuki denetimi sağlar.

B. Ordu: Eyalet Askerleri (Taşra Ordusu)

- **Temel Amaç:** Sınırları korumak, fetihlere katılmak, eyaletlerde güvenliği sağlamak.
- **Asker Kaynağı ve Maliyet: Tımar (Dirlik) Sistemi**
- **Asker Yetiştirme ve Dirlik Dağıtım İlişkisi:**
 1. **Miri Arazi:** Mülkiyeti devlete ait olan topraklar fetih sonrası **tahrir** (kayıt) edilir.
 2. **Dirlik Dağıtımı:** Bu arazilerin vergi gelirleri, hizmet karşılığı olarak komutanlara ve askerlere **dirlik** olarak verilir.
 3. **Dirlik Sahibi (Tımarlı Sipahi):**
 - Devlet adına vergiyi toplar, kendi geçimini sağlar.
 - Gelirinin her 3.000 akçesi için **Cebelü** adı verilen tam teçhizatlı, zırhlı ve atlı bir asker yetiştirmek ve savaş zamanı bu askerlerle birlikte sefere katılmak zorundadır.
- **Birlikler:**
 1. **Tımarlı Sipahiler:** Eyalet ordusunun temelini oluşturan atlı askerler.
 2. **Diğer Kuvvetler:** Azaplar, Akıncılar, Yörükler, Gönüllüler.

Sayfa 252 XVI-XVII. yüzyıllarda kapıkulu ordusunun piyade askerleri olan yeniçerilerin sayıları neden artmış olabilir? Açıklayınız.

Harika bir soru. Bu konuyu, zihin haritasındaki bilgiler ve genel tarih bilgimle birleştirerek bir öğrenci analizi olarak açıklayabilirim:

XVI. ve XVII. yüzyıllarda savaş teknolojisinde önemli değişiklikler yaşandı. Ateşli silahların (tüfek ve top) kullanımı yaygınlaştı. Bu durum, geleneksel ok ve kılıç kullanan atlı birlikler olan Tımarlı Sipahilerin önemini azalttı. Savaşların kazanılmasında artık tüfek kullanabilen, disiplinli piyade birliklerine daha fazla ihtiyaç duyuluyordu. Bu ihtiyacı karşılayan temel güç ise Kapıkulu ordusunun piyadeleri olan Yeniçerilerdi.

Aynı dönemde, Tımar sisteminin çeşitli nedenlerle bozulmaya başlaması, devlete asker yetiştiren Tımarlı Sipahi sayısının azalmasına yol açtı. Devlet, ordudaki bu asker açığını kapatmak ve yeni savaş düzenine uyum sağlamak için doğrudan hazineden maaş alan ve ateşli silah kullanma konusunda uzmanlaşmış olan Yeniçerilerin sayısını artırma yoluna gitmiştir. Bu durum, aynı zamanda merkezî otoritenin taşra güçleri karşısında daha da kuvvetlenmesini sağlamıştır.

Sayfa 254 1. Askerî inkılabın gerçekleştiği dönemde yaşanan değişimden hareketle Osmanlı ordu yapısının temel özellikleri hakkında üç çıkarımda bulununuz.

Birinci çıkarım: Osmanlı ordusu, **askerî inkılap** ile birlikte **ateşli silah teknolojisini** etkin bir şekilde benimsemiş ve kullanmıştır.

İkinci çıkarım: Ordu yapısında, **geleneksel süvari ağırlığından, ateşli silah kullanan piyade birliklerinin (Yeniçeriler) öneminin arttığı bir dönüşüm** yaşanmıştır.

Üçüncü çıkarım: Osmanlı ordusu, bu dönemdeki askeri değişimlere ve maliyet artışlarına rağmen **lojistik, finans ve asker toplama kapasitesiyle Avrupalı rakiplerine karşı üstünlüğünü koruyan, güçlü ve sürdürülebilir bir yapıya** sahipti.

Sayfa 254 2. İncelediğiniz kaynaklar üzerinden bu çıkarımlarınıza kanıt gösteriniz.

Birinci çıkarım için kanıt: Kaynak H, Osmanlıların **top üretiminde** ve **ateşli el silahlarının kalitesinde** (İspanyol miquelet ateşleme sistemini uyarlamaları gibi) Avrupalı rakipleriyle benzer veya daha ileri seviyede olduğunu belirtir. Kaynak I, **Yeniçerilerin 1500'lerin başından itibaren misket tüfekleri kullandığını** ve hatta **yaylım ateşini Avrupalı rakiplerinden on yıllar önce kullandığını** iddia etmektedir. Ayrıca, **Mohaç Muharebesi** (Görsel 3.11) gibi savaşlarda **topların etkin kullanımı** da bu teknolojik adaptasyonun göstergesidir.

İkinci çıkarım için kanıt: Kaynak Ğ'ye göre, **16. yüzyıl boyunca asker tedariki eyalet süvarileri ve Kapıkulu askerleri** olmak üzere iki ana gruba kaymış, **Kapıkulu birliklerinin çoğunluğu piyadeydi.**

Kaynak I, 1500'lerde 3:1 olan süvari/piyade oranının 1600'lerle birlikte piyade lehine artarak 1:1'e ulaştığını ifade eder. Tablo 3.3'teki veriler de Yeniçeri (piyade) sayısının 1484'teki 7.841'den 1669-1670'e 53.849'a yükseldiğini göstererek bu dönüşümü desteklemektedir. Aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin cebelü (süvari) sayısını azalttığı bilgisi de bu değişimi pekiştirmektedir.

Üçüncü çıkarım için kanıt: Kaynak I, Osmanlı hükümetinin lojistik, finans ve asker toplama kapasitesinde 1700'lü yıllara kadar Avrupalı rakiplerinden daha yetkin olduğunu belirtir. İmparatorluk, sultanın denetimindeki dökümhaneler ve tersaneler sayesinde silah ve gemi üretiminde kendi kendine yeterliliğe sahipti. Kaynak Ğ de, 17. yüzyılın sonlarında artan askerî maliyetlere rağmen Osmanlı'nın savaşma kabiliyetini etkileyen bir kaynak krizi yaşamadığını ve hala "Avrupa süper gücü" olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır.

Sayfa 254 Tablolardaki verilere göre 1453-1683 yılları arasında Osmanlı ordusundaki değişim ve sürekliliğe dair hangi çıkarımlarda bulunulabilir? Açıklayınız.

Değişim açısından, en dikkat çekici unsur Kapıkulu piyade askerlerinin, özellikle Yeniçerilerin, sayısında yaşanan dramatik artıştır. Tablo 3.3'e göre, Yeniçeri sayısı 1484'te 7.841 iken, 1669-1670'te 53.849'a yükselmiştir. Bu artış, askerî inkılapla birlikte ateşli silah kullanan piyadelere olan ihtiyacın ve timarlı sipahilerin öneminin azalmasının bir sonucudur. Cebelü (süvari) sayılarında da genel bir azalma eğilimi olduğu belirtilmiştir.

Süreklilik açısından ise, Kapıkulu askerlerinin (Yeniçeriler, Topçu, Kapıkulu Sipahisi) ve Eyalet Askerlerinin (Timarlı Sipahiler, Cebelüler) Osmanlı ordusunun ana bileşenleri olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Her iki dönemde de **merkezi ordu (Kapıkulu) ve taşra ordusu (Eyalet Askerleri)** birlikte hareket etmiş, ancak ağırlıkları değişmiştir. Toplam asker sayılarındaki dalgalanmalar olsa da, **Osmanlı Devleti'nin 125.887 (1527-1528) gibi oldukça büyük orduları** sefere sürme kapasitesini koruduğu ve **sürekli bir askeri güce sahip olduğu** görülmektedir. Ayrıca, **ulufeli (maaşlı) askerlerin** varlığı ve sayılarının artışı, merkezi devletin **doğrudan kontrolündeki asker sayısının arttığını** göstermektedir.

Sayfa 255 Osmanlı Devleti'nin 1299-1453 ile 1453-1683 yılları arasındaki yönetim ve ordu yapılarının benzer ve farklı yönlerini belirleyerek aşağıdaki alanda listeleyiniz.

Benzer Yönler:

- Her iki dönemde de **Sultan**, devletin **mutlak hâkimi ve hanedanın başı** olarak merkezi otoritenin kaynağı olmuştur.
- **Divan-ı Hümayun**, devlet işlerinin görüşüldüğü ve karara bağlandığı **merkezi yönetim organı** olarak varlığını sürdürmüştür.
- **Kul sınıfından gelen devşirmeler**, hem askerî hem de idari kadrolarda önemli roller üstlenmiş, **merkeziyetçi yapının** devamlılığına katkı sağlamışlardır.
- **Taşra teşkilatı, sancak ve eyalet (beylerbeyliği)** birimleri aracılığıyla merkezi yönetimin uzantısı olarak işlev görmüştür.

- **Şehzadelerin yönetim tecrübesi kazanmaları amacıyla sancaklara gönderilmesi uygulaması**, iki dönemin önemli bir kısmında devam eden bir gelenek olmuştur.

Farklı Yönler:

- **Veraset Sistemi:**
 - **1299-1453:** Yönetim yetkisi beyde olsa da, **hanedan üyeleri (kardeşler) yönetimde söz sahibiydi**, bu eski Türk devlet geleneğine dayanıyordu.
 - **1453-1683:** I. Murat ile beraber ülke padişahın ve oğullarınınındır anlayışı gelmiştir. Fatih Kanunnamesi ile kardeş katli yasallaşmış, ardından **III. Mehmet Dönemi'nde sancak sistemi kaldırılmış** ve **I. Ahmet Dönemi'nde ekber ve erşed sistemi getirilmiştir**.

- **Merkezî Otorite ve Padişahın Divandaki Rolü:**

- **1299-1453:** Beyin divan toplantılarına şahsen katıldığı görülmekteydi.
- **1453-1683:** Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren padişahlar divan toplantılarına şahsen katılmayı bırakmış, başkanlığı veziriazama devretmiş ve **Adalet Kulesi'ndeki kafesli pencereden** takip etmiştir. Bu durum, **sultanın daha az ulaşılabilir** hale gelmesine neden olmuştur.

- **Ordu Yapısı ve Teknolojisi:**

- **1299-1453:** Ordu yapısı daha çok **akıncı ve hafif süvari birliklerinin** hâkimiyetindeydi.
- **1453-1683:** Askerî inkılapla birlikte ateşli silahların (top, misket tüfeği) yaygınlaşmasıyla Kapıkulu piyade birliklerinin (Yeniçeriler) sayısı ve önemi artmıştır. Tımarlı sipahilerin etkinliği ve sayısı nispeten azalmıştır.

- **Sarayın Yeri ve İşlevi:**

- **1299-1453:** Merkez saraylar **Bursa** ve **Edirne'deydi.**
- **1453-1683:** **İstanbul** ve **Topkapı Sarayı** devletin ana merkezi haline gelmiş. Ayrıca **harem dairesinin genişletilmesiyle padişah ve ailesinin ikametgâhı** olmuş, **valide sultanların etkisi artmıştır.**

- **Bürokratikleşme:**

- **1299-1453:** Divan daha basit bir yapıdayken, kalem görevlileri daha sınırlıydı.
- **1453-1683:** **Kalemiye sınıfı uzmanlaşmış ve bürokratik bir karaktere bürünerek daha karmaşık ve hiyerarşik bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle reisülküttapların diplomatik görüşmelerdeki rolü artmıştır.**

Sayfa 256 1299-1453 ile 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapılarında meydana gelen değişim hakkında bir Venn şeması veya tablo hazırlayınız.

Özellik	1299-1453 (Kuruluş Dönemi)	1453-1683 (Klasik Dönem)
Devletin Niteliği	Uç Beyliği'nden devlete geçiş. Kurumsallaşmasını tamamlamaya çalışan, genişleyen bir yapı.	Merkeziyetçi, mutlak otoriteye dayalı bir Cihan İmparatorluğu.
Yönetim Merkezi	Değişken başkentler (Söğüt, Bursa, Edirne). Göçebe devlet geleneğinin izleri sürer.	İstanbul (Topkapı Sarayı). Devletin ve bürokrasinin kalbidir.

Hükümdarın Konumu	"Gazi Bey" unvanı ön plandadır. Diğer beylerle ve gazi liderlerle daha eşitlikçi bir ilişki vardır.	"Padişah", "Sultan", "Halife" gibi unvanlarla anılan, mutlak ve kutsal bir otorite sahibidir.
Veraset Sistemi	Belirsizdir. "Ülke hanedanın ortak malıdır" anlayışı nedeniyle sık sık taht kavgaları yaşanır.	Fatih Kanunnamesi ile "kardeş katli" yasallaştırılarak merkezî otorite güçlendirilmiştir. 1. Ahmet ile birlikte ekber ve erşet sistemine geçildi.
Bürokrasi	Türkmen kökenli aileler (örn: Çandarlılar) yönetimde etkilidir. Bürokrasi daha sadedir.	Devşirme kökenli devlet adamları (kullar) yönetimde en üst makamlara gelir. Bürokrasi karmaşıklaşmıştır.

Ordunun Ağırılık Merkezi	Atlı, gönüllü Aşiret Kuvvetleri (Gaziler) ve Tımarlı Sipahiler ordunun temelini oluşturur.	Merkezdeki maaşlı, profesyonel Kapıkulu Askerleri (özellikle Yeniçeriler) ordunun ana vurucu gücü haline gelir.
Asker Kaynağı	Gaza ve ganimet amaçlı gönüllüler, alplar. Pençik ve Devşirme sistemleri bu dönemde kurulur ve gelişir.	Devşirme sistemi , merkez ordusu ve bürokrasi için temel ve sistemli insan kaynağıdır.
Savaş Teknolojisi	Geleneksel silahlar (kılıç, ok, yay) hakimdir. Top gibi ateşli silahlar yavaş yavaş kullanılmaya başlanır.	Ateşli silahlar (tüfek, top) savaşların kaderini belirler. Ordunun yapısı bu teknolojiye göre şekillenir.
Ordunun Finansmanı	Ganimetler ve Tımar sistemine dayalıdır. Hazineye doğrudan yükü daha azdır.	Tımar sistemi devam etse de, sayıları artan Kapıkuluna ödenen ulufe ve cülus , hazine üzerinde büyük bir yük oluşturur.

Sayfa 256 Osmanlı Devleti'nin yönetim ve ordu yapılarında meydana gelen değişime dair tarihsel bir metin yazınız.

- **Metninizi kanıtlara dayandırarak oluşturunuz.**
- **Metnin uzunluğunun 250-300 kelime arasında olmasına dikkat ediniz.**
- **Metni yazarken yalın ve anlaşılır bir dil kullanınız.**

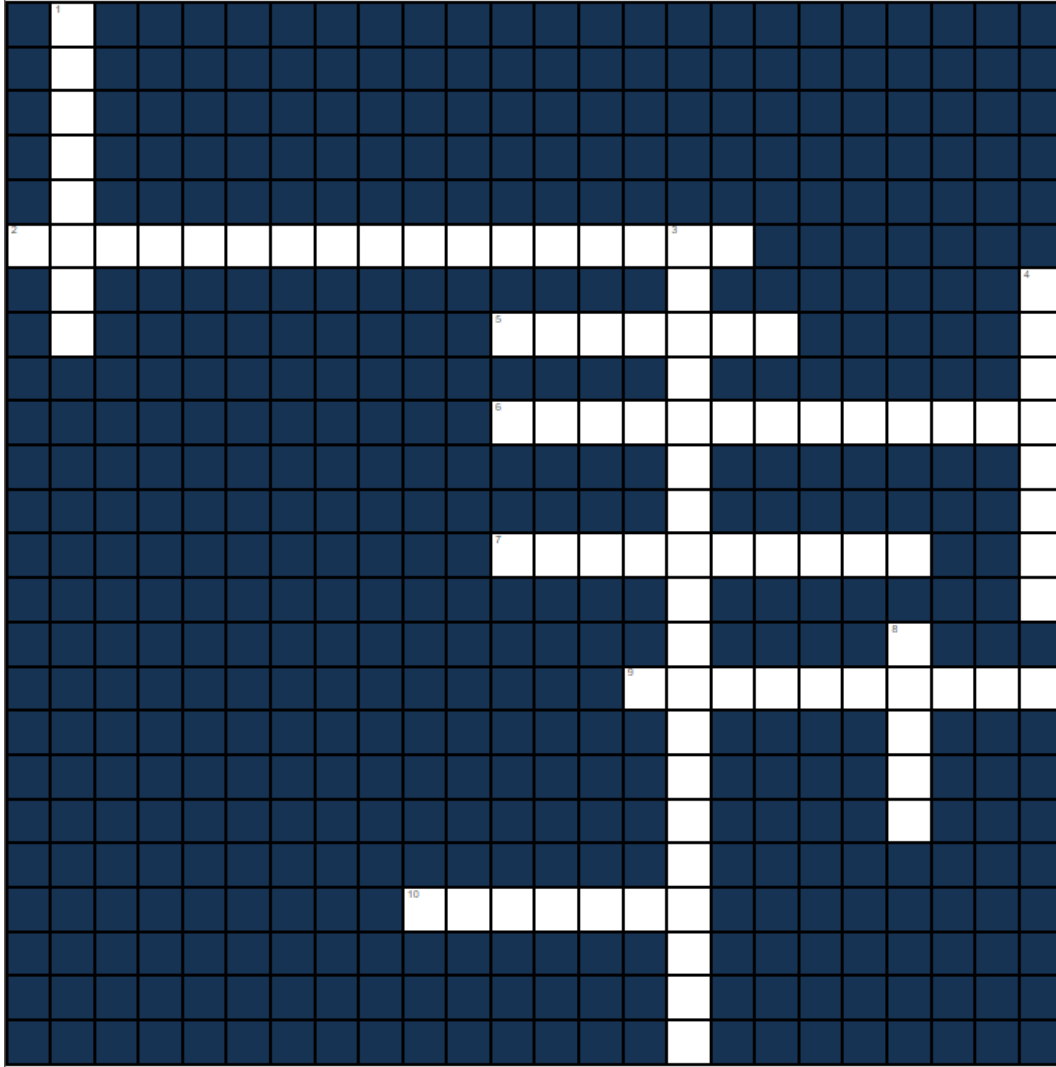
Osmanlı Devleti'nin 1299-1683 yılları arasındaki serüveni, bir uç beyliğinden merkeziyetçi bir cihan imparatorluğuna dönüşümün hikayesidir. Bu dönüşümün en somut kanıtları, devletin yönetim ve ordu yapılarında meydana gelen köklü değişimlerde görülebilir.

Kuruluş döneminde (1299-1453) devlet, gaza ruhuyla hareket eden Türkmen beyleri ve aşiret kuvvetleri üzerine inşa edilmişti. Ordu, büyük ölçüde Tımarlı Sipahilerden, yani kendilerine tahsis edilen toprakların geliriyle geçinen ve savaş zamanı orduya katılan atlı askerlerden oluşuyordu. Bu yapı, devlete hazineye yük olmadan büyük bir ordu besleme imkânı tanımış, ancak aynı zamanda merkezî otoritenin tam anlamıyla kurulamamasına neden olmuştur. Yönetimde ise Çandarlılar gibi köklü Türk aileleri söz sahibiydi.

İstanbul'un fethiyle başlayan Klasik Dönem (1453-1683) ise bu yapıyı temelden değiştirmiştir. Savaş teknolojisinde ateşli silahların önem kazanması, geleneksel atlı birlikler olan Tımarlı Sipahilerin etkinliğini azaltmış, yerine tüfek kullanabilen profesyonel piyade birliklerine olan ihtiyacı artırmıştır. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, doğrudan padişaha bağlı ve hazineden maaş alan Kapıkulu ordusunun, özellikle de Yeniçerilerin sayısı hızla artırılmıştır.

Nitekim tarihsel veriler, 1527 yılında 8.000 civarında olan Yeniçeri sayısının, 1670'e gelindiğinde 50.000'i aştığını göstermektedir. Bu askerî değişim, yönetim yapısını da etkilemiştir. Padişahlar, merkezî otoriteyi güçlendirmek için Türkmen beylerinin yerine, sadece kendilerine sadakatle bağlı olan devşirme kökenli devlet adamlarını yönetimin kilit noktalarına getirmiştir. Böylece devlet, toprağa dayalı aristokratik bir yapıdan, profesyonel bir ordu ve bürokrasiye dayanan mutlak ve merkezî bir imparatorluğa evrilmiştir. Bu süreç, Osmanlı Devleti'nin asırlarca ayakta kalmasını sağlayan temel dinamikleri oluşturmuştur.

**QR KOD: SAYFA 256 Yandaki karekodda verilen etkileşimli bulmacayı
çözünüz.**

Soldan Sağa

2. Kanunname yayımlayarak Divan-ı Hümayun'un işleyişinde düzenlemeler yapan XV. yüzyıl Osmanlı padişahı. (17)
3. Osmanlı ordusunda kullanılan bir çeşit çakmaklı ve fitilli tüfek. (7)
4. Osmanlı'da XVI. yüzyıla kadar ordunun en kalabalık birimi olan, bu tarihten sonra ordu içindeki oranları azalmaya başlayan atlı birlik. (13)
5. Osmanlı Devleti'nin en büyük idari birimi olan eyaletlerin başındaki askerî yönetici. (10)
6. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nden itibaren Divan-ı Hümayun'a padişahın yerine başkanlık eden devlet görevlisi. (10)
7. Sancak beyliği yapmadan tahta çıkan ilk Osmanlı sultanı. (7)

Yukarıdan Aşağıya

1. Klasik Dönem'de padişahın devlet görevlileriyle görüşmelerini yaptığı, sarayın Enderun kısmında yer alan bölüm. (8)
2. Kardeş katli uygulamasını sona erdiren ve tahta en büyük şehzadenin çıkması esasına dayanan sistem. (19)
3. Osmanlı askerî sisteminde önemi ve sayısı zamanla artan, ateşli silah kullanabilen piyade birliği. (8)
4. Padişahın Enderun'daki ikametgâhı olan has odayı bırakıp ailesiyle yerleşerek özel yaşamını taşıdığı bölüm. (5)

Soldan Sağa

2. Kanunname yayımlayarak Divan-ı Hümayun'un işleyişinde düzenlemeler yapan XV. yüzyıl Osmanlı padişahı. (17) **FATİHSULTANMEHMET**
3. Osmanlı ordusunda kullanılan bir çeşit çakmaklı ve fitilli tüfek. (7) **ARKABÜZ**
4. Osmanlı'da XVI. yüzyıla kadar ordunun en kalabalık birimi olan, bu tarihten sonra ordu içindeki oranları azalmaya başlayan atlı birlik. (13) **TIMARLISİPAHİ**
5. Osmanlı Devleti'nin en büyük idari birimi olan eyaletlerin başındaki askerî yönetici. (10) **BEYLERBEYİ**
6. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nden itibaren Divan-ı Hümayun'a padişahın yerine başkanlık eden devlet görevlisi. (10) **VEZİRİAZAM**
7. Sancak beyliği yapmadan tahta çıkan ilk Osmanlı sultanı. (7) **I. AHMET**

Yukarıdan Aşağıya

1. Klasik Dönem'de padişahın devlet görevlileriyle görüşmelerini yaptığı, sarayın Enderun kısmında yer alan bölüm. (8) **ARZODASI**
2. Kardeş katli uygulamasını sona erdiren ve tahta en büyük şehzadenin çıkması esasına dayanan sistem. (19) **EKBERVEERŞEDSİSTEMİ**
3. Osmanlı askerî sisteminde önemi ve sayısı zamanla artan, ateşli silah kullanabilen piyade birliği. (8) **YENİÇERİ**
4. Padişahın Enderun'daki ikametgâhı olan has odayı bırakıp ailesiyle yerleşerek özel yaşamını taşıdığı bölüm. (5) **HAREM**

3.3. Avrupalıların Sömürgeci Politikaları

Sayfa 257 Sizce Kolomb'un keşiflerini kutlamak mı yoksa yerli halkların kayıplarını anmak mı daha uygun bir yaklaşımdır? Neden böyle düşündüğünüzü açıklayınız.

Kanımca, Kristof Kolomb'un keşiflerini kutlamaktansa, **yerli halkların kayıplarını anmak daha uygun bir yaklaşımdır.** Bunun başlıca nedeni, kaynaklarda belirtildiği üzere, Kolomb'un keşfinin Amerika kıtasının **yerli halkları için büyük felaketlere yol açmasıdır.** Bu felaketler arasında **soykırım, kölelik, toprak gasbı ve kültürel yok oluş** gibi ağır sonuçlar bulunmaktadır. Bu kutlamalar, yerli Amerikalılar ve insan hakları kuruluşları tarafından **“fetih ve yıkımın kutlanması”** olarak nitelendirilmiş ve **Avrupa halklarının üstün olduğu, yerli kültürlerin ise küçümsenmesi gerektiği anlayışına hizmet ettiği** vurgulanmıştır. Bu nedenle, insanlık onuruna ve tarihin tüm yönleriyle yüzleşme gerekliliğine saygı açısından kayıpları anmak daha insani bir yaklaşımdır.

Sayfa 259 1. Avrupalıları bilmedikleri toprakları keşfetmeye ve buralarda karşılaşılabilecekleri tehlikeleri göze almaya iten sebep neler olabilir? Açıklayınız.

Avrupalıları bilmedikleri toprakları keşfetmeye iten temel sebepler **ekonomik ve teknolojik gelişmeler** olmuştur. **Osmanlı Devleti ve diğer Müslüman devletlerin İpek ve Baharat Yolları gibi önemli ticaret yollarını kontrol altına alması**, Avrupa'nın doğu ile ticaretini zorlaştırmış ve **maliyetleri yükseltmiştir**. Bu durum, Avrupalıları **baharat, ipekli kumaşlar, değerli taşlar, şeker ve parfüm ham maddeleri gibi ticari değeri yüksek ürünleri** daha ucuza temin etmek ve Müslüman tüccarların tekeli kırarak **amacıyla yeni deniz yolları aramaya** yöneltmiştir. Ayrıca, **Avrupa'da yaşanan altın kıtlığı**, Doğu ile yapılan ticarete ödeme güçlüğü yaratmış ve yeni **altın kaynakları bulma** ihtiyacını artırmıştır.

Bu arayışlarda, **karavel ve karak tipi gemilerin** inşası, **pusula, usturlap ve sekstant** gibi **yön bulma teknolojilerinin gelişimi** ve **deniz haritalarının iyileştirilmesi** gibi bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, Avrupalı denizcilerin uzun ve tehlikeli yolculuklara çıkmasını mümkün kılmıştır. Portekiz Prensi Henrique gibi liderlerin **Müslüman kontrolündeki ticaret yollarını ele geçirme, değerli madenlere ulaşma ve Hristiyanlığı yayma** gibi siyasi ve dini hedefleri de bu keşifleri hızlandırmıştır.

Sayfa 259 2. Orta Doğu ve Afrika'da toplumsal olaylar, askerî darbeler ve siyasi istikrarsızlıklar yaşanmasının nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

Orta Doğu ve Afrika'da yaşanan toplumsal olaylar, askerî darbeler ve siyasi istikrarsızlıklar, tarihsel ve yapısal birçok nedene dayanır. Sömürge döneminde çizilen yapay sınırlar, farklı etnik ve mezhepsel gruplar arasında gerilimleri tetiklemiştir. Demokratik yapıların yerleşememesi ve otoriter rejimlerin baskıcı tutumu, halkta hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bölgenin zengin doğal kaynakları ise hem iç çekişmelerin hem de dış müdahalelerin hedefi hâline gelmiştir. Yoksulluk, gelir adaletsizliği ve genç nüfus arasında yaygın işsizlik gibi sosyoekonomik sorunlar, toplumsal tepkileri körüklemektedir. Aynı zamanda kimlik temelli ayrışmalar ve dini çatışmalar, siyasi istikrarı zorlaştıran diğer önemli faktörler arasında yer alır.

Sayfa 259 3. Günümüzde sömürgecilik faaliyetlerinin devam ettiğini düşünüyor musunuz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklayınız.

Günümüzde klasik anlamdaki sömürgecilik sona ermiş gibi görünse de, yeni biçimleriyle hâlen varlığını sürdürmektedir. Özellikle ekonomik bağımlılık, küresel şirketlerin kaynak sömürüsü ve borç politikaları üzerinden ülkeler üzerinde etkili olunmaktadır. Bazı devletler, az gelişmiş ülkelerin doğal kaynaklarına erişim sağlamak için askeri üsler kurmakta veya siyasi müdahalelerde bulunmaktadır. Bu durum, yerel halkın kalkınmasını engelleyerek dışa bağımlılığı artırmakta ve modern sömürgeciliğin devam ettiğine dair güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Sayfa 260 Baharat ticareti ve altın kıtlığı Avrupa ekonomisini nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

Baharat ticareti ve altın kıtlığı, Avrupa ekonomisini derinden etkilemiş ve **Coğrafi Keşiflerin** temel nedenlerinden biri olmuştur. XV-XVII. yüzyıllarda **Osmanlı ve diğer Müslüman devletlerin İpek ve Baharat Yolları'nı kontrol etmesi**, Avrupalılar için **Doğu ile ticareti zorlaştırmış ve maliyetleri artırmıştır**. Bu durum, Portekiz'in **Afrika kıyılarını keşfetmesi ve Ümit Burnu üzerinden Hindistan'a ulaşarak baharat ticaretinde hâkimiyet kurmasıyla** sonuçlanmıştır.

Öte yandan, **Avrupa'da yaşanan altın kıtlığı**, ekonominin iç işleyişi ve Doğu ile yapılan ticarete ödemelerin yapılabilmesi için **kıymetli madenlere olan ihtiyacı** artırmıştır. Almanya ve Macaristan'da gümüş çıkarılsa da, Avrupa'nın altın kaynakları tükenmiş ve yağmalanma ile Doğu ticaretine harcanan altınlar nedeniyle bir **"altın kıtlığı"** yaşanmıştır. Bu kıtlık, Avrupalıları **denizaşırı altın kaynakları bulmaya** teşvik etmiş ve **sömürge faaliyetlerinin itici gücü** olmuştur.

Sayfa 261 1503-1660 yılları arasında Amerika'dan İspanya'ya taşınan değerli madenler Avrupa'daki ekonomik ve sosyokültürel hayatı nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.

1503-1660 yılları arasında Amerika'dan İspanya'ya taşınan devasa miktardaki **altın (181.5 ton) ve gümüş (16,887 ton)**, Avrupa'daki ekonomik ve sosyokültürel hayatı köklü bir şekilde etkilemiştir. Ekonomik açıdan, bu değerli madenlerin sömürülmesiyle **İspanyol Krallığı Avrupa kıtasındaki en büyük ekonomik güç haline gelmiştir**. Bu durum, İspanya'nın zenginleşmesini ve askeri gücünü artırmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, bu **muazzam zenginlik akışı**, Avrupa genelinde **ekonomik büyümeyi ve ticari faaliyetleri canlandırmıştır**.

Sosyokültürel açıdan ise, bu zenginlik ve refah artışı, **bilime ve güzel sanatlara destek veren yeni bir zümrenin (tüccarlar ve bankerler gibi) ortaya çıkmasına** neden olmuştur. Ticaretin canlanması ve bankacılık kuruluşlarının gelir artışı, sanat eserlerine olan talebi önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, **Floransalı Medici sülalesi** gibi zengin aileler, **Michelangelo, Leonardo da Vinci** gibi ünlü sanatçıları destekleyerek Rönesans kültürüne büyük katkılar sağlamıştır. Dolayısıyla, Amerika'dan gelen değerli madenler, Avrupa'nın genel refahını artırarak **sanatsal ve bilimsel faaliyetlerin gelişimi için finansal bir temel oluşturmuş** ve bu yolla sosyokültürel dönüşüme katkıda bulunmuştur.

Sayfa 263 Köle toplama kampında yaşamak zorunda kalsaydınız neler hissederdiniz? Açıklayınız.

Köle toplama kampında yaşamak zorunda kalmak, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü derinden sarsan bir deneyim olurdu. Böyle bir ortamda yaşanan baskı, özgürlükten mahrum kalma, aşağılanma ve ağır çalışma koşulları bireyde umutsuzluk, korku, öfke ve çaresizlik gibi yoğun duygulara yol açabilirdi. Aynı zamanda insan onurunun sistematik şekilde yok sayıldığı bu tür yerlerde, aidiyet duygusu, kimlik ve geleceğe dair umut büyük ölçüde zedelenirdi. Bu durum, kişinin yalnızca bedenini değil, ruhunu da esir alırdı.

Sayfa 164 Günümüzde demokrasiyle yönetilen, insan hak ve özgürlüklerini savunan Avrupa ülkelerinin yüzyıllar boyunca transatlantik köle ticareti yaparak zenginleşmiş olmasını nasıl yorumlarsınız? Bu çelişkiyle ilgili düşüncelerinizi açıklayınız.

Günümüzde demokrasiyle yönetilen Avrupa ülkelerinin, geçmişte köle ticareti yaparak zenginleşmiş olması büyük bir çelişkidir. Bugün insan haklarına önem veren bu ülkeler, bir zamanlar milyonlarca insanı zorla çalıştırarak haksız şekilde servet elde etmiştir. Bu durum, geçmişte yapılanların ne kadar adaletsiz olduğunu gösteriyor. Herkesin eşit ve özgür olması gerektiği düşüncesi, zamanla gelişmiş olsa da, bu çelişki bize tarihteki yanlışların etkisinin hâlâ sürdüğünü hatırlatıyor. O yüzden tarihimizle yüzleşmek, ders almak ve adil bir dünya için çalışmak önemlidir.

QR KOD: Sayfa 164 Sömürgecilik faaliyetleri, sömürülen toplumlar üzerinde siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan ne gibi etkiler bırakmış olabilir? Açıklayınız.

Sömürgecilik, sömürülen toplumların hayatında pek çok olumsuz etki bırakmıştır. Siyasi olarak, bu ülkelerde halkın kendi kendini yönetmesi engellenmiş ve yabancı güçler tarafından kontrol edilmiştir. Sosyal açıdan insanlar arasında eşitsizlikler artmış, bazı gruplar daha fazla ezilmiştir. Kültürel olarak yerli gelenekler ve diller baskılanmış, Avrupa kültürü zorla yayılmıştır. Ekonomik olarak ise sömürgeciler yerel kaynakları alıp kendi ülkelerine götürmüş, bu toplumlar fakirleşmiş ve dışa bağımlı hâle gelmiştir. Kısacası, sömürgecilik bu toplumların gelişmesini yavaşlatmış ve uzun süreli sorunlar yaratmıştır.

Sayfa 265 Rönesans Dönemi'nde tüccarların sanatı ve sanatçıları desteklemesinin nedenleri neler olabilir?

Ekonomik Zenginleşme: Doğu ile yapılan ticaretin canlanması ve bankacılık sisteminin gelişmesi, başta Venedik, Cenova ve Floransa gibi İtalyan şehirlerindeki tüccar sınıfının büyük bir servet biriktirmesini sağlamıştır. Bu refah artışı, sanata ve bilime destek verebilecek yeni ve zengin bir zümrenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Meşruiyet ve Prestij Arayışı: Tüccar aileleri, sanatı kendi güçlerini, zenginliklerini ve meşruiyetlerini halka ve rakiplerine göstermek için bir araç olarak kullanmışlardır. Örneğin, Floransalı yönetici ve bankacı Medici ailesi, ünlü sanatçıları desteklemiş ve kendilerini kutsal bir görevle özdeşleştiren freskler yaptırarak siyasi ve sosyal statülerini pekiştirmiştir.

Toplumsal Statü ve Talep: Zenginleşen tüccar sınıfı için sanatı ve sanatçıları desteklemek, bir toplumsal statü ve kültürel üstünlük göstergesi haline gelmiştir. Artan refah, aynı zamanda sanat eserlerine olan talebi de önemli ölçüde artırmıştır.

Sayfa 267 Matbaanın gelişimi Avrupa'daki özgür düşüncenin yayılmasını nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

Johannes Gutenberg'in 1450'de hareketli harf baskı sistemini bulmasıyla, kitap basım tekniği büyük ölçüde ilerlemiştir. Bu mekanik buluş sayesinde kitap basımı hızlanmış ve kitapların maliyeti düşmüştür, bu da okuma eyleminin sadece kilise mensuplarının faaliyeti olmaktan çıkarak bütün topluma yayılmasını sağlamıştır.

Kitabın ve kitap okumanın yaygınlaşmasıyla birlikte **farklı fikirler ve yeni düşünceler daha hızlı ve etkili bir şekilde yayılmıştır.** Bu durum, bireylerin kendi başlarına düşünme ve sorgulama yeteneklerini geliştirerek **özgür düşüncenin gelişmesini** sağlamıştır. Ayrıca, bilginin yaygınlaşması **bilimsel araştırmaların çeşitlenmesine** zemin hazırlamış ve Rönesans Dönemi'nde ortaya konan düşünsel ve kültürel faaliyetler, **bilimsel devrimin gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur.** Matbaa, böylece dogmatik düşüncelerin sorgulanmasına ve yeni çağın aydınlanmacı fikirlerinin yeşermesine önemli bir zemin sunmuştur.

Sayfa 267 Rönesans'ın etkisiyle gerçekleşen bilimsel ve teknolojik gelişmeler Avrupalıların sömürgeci politikalarını nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.

Rönesans'ın etkisiyle gerçekleşen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, Avrupalıların sömürgeci politikalarını doğrudan destekleyerek denizaşırı keşif ve yayılmalarını kolaylaştırmıştır. Özellikle **denizcilik alanındaki ilerlemeler** bu konuda kilit rol oynamıştır. Avrupalı denizciler, **Müslüman coğrafyacılardan öğrendikleri deniz haritalarını geliştirmiş ve uzun yolculuklara dayanıklı, yük ve top taşıyabilen karavel ve karak tipi gemiler** inşa etmeye başlamıştır. Bu gemiler, yüksek bordaları sayesinde olası saldırılara karşı avantaj sağlamış ve açık denizlerde daha hızlı seyahat etme imkanı sunmuştur.

Bu bilimsel ve teknolojik yenilikler, Avrupalı devletlerin uzak coğrafyalara ulaşımını, buralarda ticaret yolları kurmasını ve kalıcı koloniler oluşturarak **sömürgeci faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürmesini** mümkün kılmıştır.

Sayfa 268 Rönesans Dönemi'nde Avrupalıların bir yandan hümanizmi savunurken diğer yandan sömürgeci politikalar izlemeye devam etmesini nasıl yorumlarsınız? Açıklayınız.

Rönesans Dönemi'nde hümanizmin yükselişiyle birlikte insan aklı, bireysel özgürlük ve kültürel üretim ön plana çıkarken, Avrupalı devletlerin sömürgeci politikalarını sürdürmeleri tarihsel bir çelişki olarak değerlendirilebilir. Bu durumun birkaç temel nedeni vardır:

- Hümanizm esas olarak Avrupa'nın entelektüel çevrelerinde doğmuş ve gelişmiş bir düşünsel akımdır. İnsan değerini vurgulamakla birlikte, bu değer anlayışı genellikle Avrupa merkezli bir perspektife dayanıyordu. Dolayısıyla, Avrupa dışındaki toplumlar aynı insani değeri hak eden varlıklar olarak görülmemiştir.

- Sömürgecilik ekonomik ve siyasal çıkarlar doğrultusunda şekillenmiştir. Ticaret yollarının kontrolü, değerli madenlerin elde edilmesi ve yeni pazarların açılması gibi etkenler, hümanist ideallere rağmen sömürgeciliğin öncelikli hedef olarak kalmasına neden olmuştur.
- Avrupa'da gelişen bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, başka coğrafyalar üzerindeki hâkimiyeti kolaylaştırırken aynı zamanda Avrupalıların kendilerini “medeniyet taşıyıcısı” olarak görmelerine yol açmıştır. Bu tür söylemler, sömürgeciliği meşrulaştırmak için kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Rönesans hümanizmi insanı ve akılcıyı yüceltmiş olsa da, bu idealler dönemin politik ve ekonomik gerçekleri karşısında evrenselleştirilememiştir. Bu çelişki, Avrupa düşünce dünyasının idealizm ile güç arzusu arasındaki karmaşık ilişkisini gösteren önemli bir tarihsel örnektir.

Sayfa 269 1. Avrupa devletlerinin günümüzdeki ekonomik, siyasi ve kültürel politikalarını göz önünde bulundurarak, bu politikaların sömürgecilik ile benzerlik gösterip göstermediğini tartışınız.

Günümüzde Avrupa ülkeleri eski sömürgecilik yöntemlerini kullanmıyor. Artık başka ülkeleri doğrudan yönetmiyorlar. Ancak ekonomik ve kültürel ilişkilerde hâlâ güçlü oldukları için bazı yönlerden eskiden olduğu gibi etkili olmaya devam ediyorlar. Örneğin, Avrupa Birliği bazı ülkelerle yaptığı ticaret anlaşmalarıyla kendi kurallarını kabul ettirebiliyor. Kültür, eğitim ve medya gibi alanlarda da Avrupa değerleri yaygınlaşıyor. Yardım ve kredi verirken bazı şartlar öne sürebiliyorlar. Bu durum, bazı uzmanlar tarafından “yeni sömürgecilik” olarak adlandırılıyor. Yani artık zorla değil, kurallar ve iş birliği yoluyla etkili oluyorlar. Bu ilişkilerde hâlâ güç farkı olduğu için eleştiriler yapılabilir.

Sayfa 269 2. Avrupalıların sömürgecilik faaliyetlerini insanların temel hak ve özgürlükler bağlamında değerlendiriniz.

Sömürgecilik, insanların temel hak ve özgürlükleri açısından ciddi ihlallerle dolu bir tarihsel süreçtir. Avrupalı devletler, sömürge yönetimleri sırasında yerli halkların yaşam hakkı, özgürlük, mülkiyet, kültürel kimlik ve siyasi temsil gibi temel haklarını görmezden gelmiştir. Zorla çalıştırma, kültürel asimilasyon, eğitim hakkının sınırlandırılması ve ifade özgürlüğünün bastırılması gibi uygulamalar, insan onurunu zedeleyen örneklerdir.

Sömürgeci yönetimler, çoğu zaman kendi çıkarlarını yerel halkların haklarından üstün tutmuş, hukuk ve adalet gibi evrensel değerleri yalnızca merkez halkları için geçerli saymıştır. Bu bağlamda sömürgecilik, temel hak ve özgürlüklerin ihlali üzerine kurulu bir egemenlik biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Sayfa 269 Avrupalıların yürüttüğü sömürge politikalarının dünya tarihine etkilerini dönemin koşulları çerçevesinde açıklayan bir tarihsel akış şeması hazırlayınız.

1. AŞAMA: KEŞİFLERİN MOTİVASYONU VE BAŞLANGICI (XV. Yüzyıl)

- **Olay:** İpek ve Baharat gibi önemli ticaret yollarının Osmanlı Devleti ve diğer Müslüman devletlerin kontrolüne girmesi.
- **Etki:** Bu durum, Avrupa'nın Doğu ile ticaretini zorlaştırmış ve maliyetleri yükseltmiştir. Avrupalılar, baharat, ipek, değerli taşlar gibi ürünlere daha ucuza ulaşmak için yeni yollar aramaya başlamıştır.

- **Olay:** Avrupa'da, Doğu ile yapılan ticarete kullanılacak değerli madenlere (özellikle altına) yönelik bir kıtlık yaşanması.
- **Etki:** Yeni altın kaynakları bulma ihtiyacı, denizaşırı keşifler için güçlü bir itici güç olmuştur.
- **Olay:** Gemi yapımcılığı (karavel tipi gemiler) ve denizcilik teknolojilerindeki (pusula, usturlap) gelişmeler.
- **Etki:** Avrupalı denizcilerin okyanuslara açılarak uzun ve tehlikeli yolculuklar yapabilmesi teknik olarak mümkün hale gelmiştir.

2. AŞAMA: YENİ TOPRAKLARIN İŞGALİ VE İLK SÖMÜRGE İMPARATORLUKLARI (XV. Yüzyıl Sonu - XVI. Yüzyıl)

- **Olay:** 1492'de Kristof Kolomb'un Amerika kıtasına ulaşması.
- **Etki:** Kıtadaki İnka ve Aztek gibi büyük yerli uygarlıklar yıkılmıştır. Yerli halklar için soykırım, kölelik, toprak gasbı ve kültürel yok oluş gibi felaketlere yol açılmıştır.
- **Olay:** Amerika'dan İspanya'ya büyük miktarda altın ve gümüş taşınması.
- **Etki:** İspanyol Krallığı, Avrupa'nın en büyük ekonomik gücü haline gelmiş ve kıtadaki ekonomik dengeler değişmiştir.
- **Olay:** 1498'de Vasco da Gama'nın Ümit Burnu'nu geçerek Hindistan'a ulaşması.
- **Etki:** Portekiz'in baharat ticaretinde hakimiyet kurmasını sağlamış ve Portekiz, Afrika ve Asya kıyılarında koloniler kurarak büyük bir sömürge imparatorluğuna dönüşmüştür.

3. AŞAMA: SÖMÜRGEÇİLİK REKABETİ VE KÖLE TİCARETİNİN YAYGINLAŞMASI (XVII. - XIX. Yüzyıllar)

- **Olay:** Hollanda, Fransa ve İngiltere'nin de keşifler yoluyla sömürgecilik faaliyetlerine başlaması.
- **Etki:** Bu devletler Asya, Afrika ve Amerika'da koloniler kurarak küresel bir rekabete girişmişlerdir. Hollanda Asya baharat ticaretini ele geçirirken, İngiltere ve Fransa da kurdukları şirketler aracılığıyla bu ticarete yerini almıştır.
- **Olay:** Atlantik köle ticaretinin sistemli hale gelmesi ve devlet destekli şirketler (örn: Royal African Company) tarafından organize edilmesi.
- **Etki:** Milyonlarca Afrikalı, Amerika'daki şeker kamışı ve diğer üretim alanlarında iş gücü sağlamak amacıyla zorla kıtadan koparılmıştır. Bu ticaret, sömürgeci ekonomileri zenginleştirirken Afrika'da derin sosyal yaralar açmıştır.

4. AŞAMA: SÖMÜRGEÇİLİĞİN UZUN VADELİ SONUÇLARI VE MİRASI (XX. Yüzyıl ve Günümüz)

- **Olay:** Sömürgecilik karşıtı hareketlerin yükselmesi ve sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması.
- **Etki:** Sömürgecilik, sona ermesine rağmen sömürülen toplumlar üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik geri kalmışlık, sosyal ve kültürel çatışmalar bu mirasın bir parçasıdır.
- **Olay:** Sömürgeciliğin tarihsel ve ahlaki olarak sorgulanması.
- **Etki:** Kolomb Günü yerine Yerli Halklar Günü gibi alternatif anma törenlerinin düzenlenmesi ve BM'nin köle ticareti mağdurlarını anma günü ilan etmesi, bu tarihsel süreçle bir yüzleşme çabasıdır. Günümüzde dahi eski sömürgeci güçlerin ekonomik ve siyasi politikalarının, sömürgeciliğin modern bir devamı olup olmadığı tartışılmaktadır.

3.4. Osmanlı Devleti'nde İsyamlar

Sayfa 270 Bu şiirlerden çıkarılabilecek en kapsamlı yargılar nelerdir? Açıklayınız.

Bu şiirler, ait oldukları dönemdeki toplumsal ve idari bozulmaları yansıtmaktadır. Kaynak A'daki Fuzuli'ye ait dizeler, devlet dairelerinde rüşvetin yaygınlaştığını ve resmi hükümlerin dahi bir karşılığının kalmadığını ifade etmektedir. Kaynak B'de ise Karacaoğlan, helal ve haram ayrımı gözetmeksizin başkasının malına el uzatan bir toplumsal ahlak eleştirisi yapmakta ve ilahi adaletin bir gün tecelli edeceği uyarısında bulunmaktadır. Bu iki eserden çıkarılabilecek en kapsamlı yargı, dönemin hem idari hem de toplumsal yapısında yolsuzluk, adaletsizlik ve ahlaki bir çöküş yaşandığıdır.

Sayfa 270 Osmanlı Devleti'nde meydana gelen kuraklık ve aşırı soğukların yol açtığı yoksulluk, aşırı fiyat artışları ve kıtlık gibi olumsuzluklar toplum hayatını nasıl etkilemiştir?

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyıl sonlarından itibaren yaşanan **kuraklık, aşırı soğuklar** ve diğer doğal afetler, toplum hayatında ciddi olumsuzluklara yol açmıştır. Özellikle 1570'lerden sonra Doğu Akdeniz'deki uzun süreli **kuraklıklar** ve şiddetli kışlar, yaygın **kıtlıkları, yoksulluğu** ve **aşırı fiyat artışlarını** tetiklemiştir. Bu durum, **Osmanlı tedarik sistemlerinin çökmesine** neden olmuş, halkın ve özellikle **köylülerin çaresizliğini** artırmıştır. Devletin makul olmayan vergi talepleriyle birleşen bu ekonomik sıkıntılar, halk arasındaki **hoşnutsuzluğu ve şiddeti** artırmış, liderlerin etrafında ordular toplamasında zemin hazırlayarak **isyanların patlak vermesine** yol açmıştır. Tarımsal üreticiler üzerindeki baskıların artması, **Anadolu köylüsünün köylerini ve mallarını terk etmesine** neden olan **Büyük Kaçgun** adı verilen kitlesel bir göç hareketine yol açmıştır. Bu kaçış, **tarımsal verimliliği düşürmüştü**, tarlaların boş kalmasına ve kırsal dengenin bozulmasına yol açmıştır. İşsiz ve topraksız kalan genç köylüler, **eşkıyalık hareketlerinin** kaynağı haline gelerek genel asayışı bozmuştur.

Sayfa 271 1. Grafik 3.1'e göre Osmanlı Devleti'ndeki gelir-gider dengesizliğinin nedenleri neler olabilir?

Grafik 3.1, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı maliyesinde giderlerin gelirleri belirgin bir şekilde aşmaya başladığını göstermektedir. Bu gelir-gider dengesizliğinin olası nedenleri arasında, Avrupa'daki askeri gelişmeler nedeniyle ateşli silah kullanan ve maaşlı (ulufeli) olan kapıkulu askerlerinin sayısının artırılması yer almaktadır. Fetihlerin yavaşlamasıyla birlikte devletin temel gelir kaynaklarından olan ganimet ve yeni vergi arazilerinin azalması da bu dengesizliği artıran bir diğer önemli faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca sık yaşanan padişah değişiklikleri nedeniyle ödenen cülus bahşişleri de hazineye ek bir yük getirmiştir.

Sayfa 271 2. Grafik 3.2'ye göre Anadolu'da en fazla nüfus artışı hangi bölgede gerçekleşmiştir?

Grafik 3.2, 1520-1530 ve 1570-1580 yılları arasında Anadolu'nun bazı bölgelerindeki nüfus artışını göstermektedir. Grafiği incelediğimizde, **Anadolu (Batı Küçük Asya)** bölgesinde hane halkı sayısının **1520-1530** döneminde yaklaşık **150 bin hane** iken, **1570-1580** döneminde **500 bin hane** civarına ulaşarak diğer tüm bölgelere kıyasla en büyük artışı gösterdiği belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu verilere göre, Anadolu'da en fazla nüfus artışı **Anadolu (Batı Küçük Asya)** bölgesinde gerçekleşmiştir.

Sayfa 271 3. Osmanlı Devleti'ndeki nüfus artışı, gelir-gider dengesini nasıl etkilemiş olabilir? Açıklayınız.

Kaynaklar, nüfus artışının **enflasyon** ile birlikte imparatorluğun çöküş sebepleri arasında yer aldığını ifade etmektedir. Artan nüfusun gelir-gider dengesini şu şekillerde etkilediği çıkarımı yapılabilir: **Artan nüfus**, devletin halka sağlaması gereken **iaşe, asayiş ve hizmet yükünü** artırmıştır. Özellikle **işsiz kalan genç nüfus**, toplumsal huzursuzluğa ve **eşkıyalık hareketlerine** zemin hazırlamış olabilir. Ayrıca, artan nüfusla birlikte **asker sayısının da artması** (özellikle Yeniçeriler gibi maaşlı askerlerin), **devlet bütçesi üzerinde ağır bir yük** oluşturmuş ve hazinenin iflasına neden olmuştur. Nüfus artışının yarattığı **ekonomik zorluklar** ve **enflasyon**, vergi gelirlerinin azalmasına yol açarken, harcamaların artmasına neden olarak **gelir-gider dengesini olumsuz etkilemiş** ve mali krizleri derinleştirmiştir.

Sayfa 273 1. Kaynak C ve Kaynak 'den hareketle Osmanlı Devleti'ndeki önemli isyanların hangi üç temel sorundan kaynaklandığını belirleyerek bu sorunları açıklayınız.

Mali Sorunlar ve Ekonomik Dengesizlik: XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin dünya ticaretindeki konumu, ekonomik bir krize yol açmıştır. Devlet, Avrupa'dan gelen altın ve gümüş karşılığında hammadde ihraç ederken, bu değerli madenlerin daha fazlasını Doğu'dan (İran, Hindistan) işlenmiş mal almak için kullanıyordu. Bu ticaret dengesizliği, imparatorlukta "para darlığı" yaşanmasına ve iç sanayinin sarsılmasına neden olarak ekonomik temelleri zayıflatmıştır.

Fetihlerin Durması ve Sistemin Tıkanması: Kaynak 'ye göre en baskın sorun, fetihler çağının sona ermesidir. Osmanlı Devleti; askeri, idari ve ekonomik yapısı itibarıyla sürekli genişlemeye dayalı bir devlettir. Fetihler; yeni tımar arazileri, ganimetler, bürokrasi için yeni mevkiler ve nüfus fazlası için bir çıkış kapısı sağlıyordu. Fetihlerin durması, bu dinamik yapıyı işlemez hale getirmiş ve devletin tüm kurumlarında büyük bir sarsıntıya yol açmıştır.

Askeri ve İdari Yapının Bozulması: Fetihlerin durması, doğrudan doğruya fethine dayalı olan askeri ve idari düzeni de etkilemiştir. Devletin temelini oluşturan tımar sistemi ve bu sistemin beslediği tımarlı sipahi ordusu önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum, hem orduda hem de taşra yönetiminde otorite boşluklarına ve hoşnutsuzluklara zemin hazırlamış, toplumsal düzenin bozulmasını hızlandırarak isyanların yayılması için uygun bir ortam yaratmıştır.

Sayfa 273 2. Tablo 3.6 ve Kaynak D'den hareketle Osmanlı ekonomisine ilişkin hangi çıkarımlara ulaşılabilir? Açıklayınız.

Paranın Değer Kaybı ve Tağşiş Uygulaması: Tablo 3.6, Osmanlı'nın temel para birimi olan **akçenin ağırlığının ve gümüş içeriğinin 1481'den 1669'a kadar sürekli azaldığını** göstermektedir. Kaynak D ise bu durumu "tağşiş" olarak adlandırmakta ve devletin, dolaşımdaki gümüş ve altın sikkelerin değerli maden içeriğini azaltarak yeniden piyasaya sürmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu durum, Osmanlı ekonomisinde **ciddi bir değer kaybının** yaşandığını ve devletin mali sıkıntılarını gidermek için paranın ayarını düşürme yoluna gittiğini göstermektedir.

Enflasyon ve Satın Alma Gücündeki Düşüş: Akçenin gümüş içeriğindeki azalma, Tablo 3.6'da Venedik dukası karşısındaki **kur değerinin sürekli artmasıyla** (1481'de 47 akçe iken 1669'da 225 akçeye yükselmesi) doğrudan ilişkilidir. Bu, akçenin **satın alma gücünün düştüğünü** ve Osmanlı ekonomisinde **enflasyonist bir ortamın** var olduğunu göstermektedir. Kaynak F'de belirtildiği gibi, düşük ayarlı "züyuf/mağşuş akçe" ile yapılan maaş ödemeleri askerler arasında huzursuzluk yaratmıştır.

Mali Baskı ve İsyan Nedenleri: Paranın değer kaybetmesi ve enflasyon, Osmanlı hazinesi üzerinde artan bir **mali baskı** oluşturmuştur. Bu durum, özellikle **Kapıkulu askerlerinin** cülus veya sefer bahşişlerinin verilmemesi ya da düşük ayarlı akçe ile ödenmesi gibi **iktisadi sebeplerle ayaklanmalarına** yol açmıştır. Bu da, ekonomik sıkıntıların toplumsal ve siyasi istikrarsızlığa doğrudan etki ettiğini göstermektedir.

Sayfa 274 Yeniçeri sayısındaki artış Osmanlı maliyesini nasıl etkilemiş olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Yeniçeri sayısındaki artış, Osmanlı maliyesi üzerinde ağır ve sürdürülemez bir yük oluşturarak bütçe dengesini bozmuş ve hazineyi büyük bir krize sokmuştur. Belgedeki bilgilere göre bu durumun temel gerekçeleri şunlardır:

- **Maaş (Ulufe) Giderlerinin Artması:** Yeniçeriler, devletten düzenli olarak "ulufe" adı verilen maaşlar alan profesyonel askerlerdi. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'daki savaş teknolojisine uyum sağlamak amacıyla sayıları hızla artırılmıştır. Bu durum, devlete olan toplam maaş maliyetini aşırı derecede yükseltmiş ve Osmanlı bütçesini zor durumda bırakmıştır. XVII. yüzyıla gelindiğinde büyük sayılara ulaşan yeniçerilere ödenen aşırı ulufeler, devlet hazinesinin iflasına yol açan başlıca sebeplerden biri olmuştur.

- . **Cülus Bahşışı Yükü:** Her padişah tahta çıktığında kapıkulu askerlerine "cülus bahşışı" demek bir kanundu. Asker sayısının artması, bu bahşışin toplam maliyetini de katbekat artırmıştır. Özellikle XVII. yüzyılda sık sık yaşanan taht değişiklikleri, hazinenin bu büyük demeler nedeniyle tekrar tekrar boşalmasına sebep olmuştur. Hatta IV. Murat'ın cülusunda bu bahşışı ödeyebilmek için saraydaki altın ve gümüş eşyaların eritilerek para basılması gerekmiştir.

Sayfa 276 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen İstanbul İsyanları'nın nedenlerini ve sonuçlarını aşağıdaki tablonun ilgili alanına yazınız.

İstanbul İsyanları'nın Nedenleri

• Ekonomik Nedenler:

- Maaşların (ulufelerin) vaktinde ödenmemesi veya ayarı düşük, değeri düşürülmüş paralarla (züyuf akçe) ödenmesi.
- Her padişah değişikliğinde ödenen cülus bahşişi beklentisi veya ödemelerdeki aksaklıklar.
- Seferlerin azalması nedeniyle askerlerin önemli bir gelir kaynağı olan ganimetten mahrum kalması.

- **Askerî ve İdari Nedenler:**

- Yeniçeri Ocağı'nın temel kanunlarına aykırı olarak, liyakatsiz ve askerlikle ilgisi olmayan kişilerin rüşvet ve iltimasla ocağa alınması.
- Yeniçerilerin askerlik dışı işlerle (esnafılık gibi) uğraşarak disiplinden uzaklaşmaları.
- Merkezî otoritenin zayıflaması ve "kafes usulü" nedeniyle tecrübesiz, çocuk yaşta veya iradesi zayıf padişahların tahta çıkması.
- II. Osman gibi bazı padişahların Yeniçeri Ocağı'nı kaldırma veya ıslah etme girişimlerinin tepki çekmesi.

- **Siyasi Nedenler:**

- Padişah otoritesinin zayıflamasıyla yönetimin valide sultanlar ve saray ağalarının eline geçmesi, bu durumun bir otorite boşluğu yaratması.
- Bazı vezirlerin ve devlet adamlarının, kendi siyasi çıkarları ve mevkilerini korumak için yeniçerileri isyana teşvik etmesi.

İstanbul İsyanları'nın Sonuçları

• Siyasi Sonuçlar:

- Merkezî otorite sarsılmış, isyancıların devlet yönetimi üzerindeki gücü ve nüfuzu artmıştır.
- Padişahlar tahttan indirilmiş ve hatta isyancılar tarafından öldürülmüştür.
- Pek çok sadrazam ve üst düzey devlet adamı, isyancıların isteği üzerine katledilmiştir (Örn: Çınar Vakası).
- Devlet yönetiminde istikrarsızlık ve kargaşa ortamı hakim olmuştur.

• Mali ve Sosyal Sonuçlar:

- Sıklaşan cülus bahşişi ödemeleri ve isyancıların talepleri devlet hazinesinin boşalmasına ve mali iflasa yol açmıştır.
- Başkent İstanbul'da can ve mal güvenliği kalmamış, asayiş bozulmuş ve halk tedirgin olmuştur.
- Devletin mali ve sosyal istikrarı derin bir tehdit altına girmiştir.

Sayfa 277 Tımarlı sipahi sayısının azalmasına yol açan başlıca etkenler nelerdir? Açıklayınız.

Tımarlı sipahi sayısının azalmasına yol açan başlıca etkenler şunlardır:

Askerî Teknolojideki Değişim ve Uyumsuzluk: 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren **ateşli silahların ve modern savaş taktiklerinin** Avrupa'da gelişmesi, geleneksel kılıçlı süvarilerden oluşan tımarlı sipahilerin etkinliğini kaybetmesine yol açmıştır. Tımarlı sipahiler, bu yeni savaş yöntemlerine uyum sağlayamayarak yerlerini **ateşli silahlarla donatılmış ücretli askerlere (sekban, sarıca, levent)** bırakmıştır.

Ekonomik Sorunlar ve Enflasyon: 16. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı topraklarını etkileyen **enflasyon**, **tımar sahiplerinin mali durumlarını sarsmıştır**. Tımar gelirleri sabit olduğu için, yükselen fiyatlar karşısında tımar sahipleri seferlere katılabilecek **mali gücü toplayamamışlar** ve tımarları ellerinden alınmıştır. Tımar sisteminin temelini oluşturan **çift-hane sistemindeki ekonomik sorunlar** da tımarlı sipahileri olumsuz etkilemiştir.

Tımarların Hukuksuz Yollarla Elden Çıkması: Seferlere katılamayan tımarlı sipahilerin tımarları geri alınmış, ancak bu **geri alınan ve terk edilen tımarlar**, **Bab-ı Âli'nin nüfuzlu kulları, ileri gelen yeniçeriler ve saray gözdelerinin eline geçmiştir**. Hatta bazı **reaya bile kanunsuz olarak, rüşvetle tımar ele geçirmiştir**. Bu durum, sistemin yozlaşmasına ve asıl amacından sapmasına neden olmuştur.

Ücretli Askerlerin Mali Yüğü: Tımarlı sipahilerin yerini alan ücretli askerlerin artan sayısı, **Osmanlı maliyesine ciddi bir yük** oluşturmuş, bu da tımar sisteminin önemini azaltarak tımarlı sipahi sayısının düşmesine katkıda bulunmuştur.

Merkezî Otoritenin Zayıflaması: Tımar sisteminin çözülmesi, merkezî otoritenin taşra üzerindeki etkinliğinin azalmasıyla da ilişkilidir.

Bu etkenler sonucunda **feodal süvarilik (tımarlı sipahilik)** hem sayı hem de dövüş gücü açısından büyük ölçüde küçülmüş, **reaya sefalete düşmüş** ve devlet hazinesi **artan açıklar** vermeye başlamıştır.

Sayfa 277 İltizam sisteminin Osmanlı merkez yönetimi üzerindeki avantaj ve dezavantajları neler olabilir? Açıklayınız.

İltizam sistemi, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin **nakit ihtiyacının artması** ve **vergi gelirlerinin azalması** üzerine geçilen bir vergi toplama yöntemidir.

Merkez Yönetimi Üzerindeki Avantajları:

Anında Nakit Gelir Sağlaması: Devlet, vergi toplama işini açık artırma yoluyla belirlenen **mültezimlere 1 ila 3 yıllığına devrederek, peşin ve toplu bir nakit gelir** elde etmiştir. Bu, özellikle savaşlar ve artan mali giderler nedeniyle oluşan acil nakit ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir avantaj sağlamıştır.

Vergilerin Doğrudan Hazineye Aktarılması: Bu sistemle birlikte, önceden tımar sistemi içinde yer alan ve **mukataa** haline dönüştürülen arazilerden toplanan vergiler **doğrudan merkezî hazineye aktarılmıştır**. Bu, devletin mali kaynakları üzerinde daha doğrudan bir kontrol sağlamasına ve merkeze aktarılan geliri artırmasına olanak tanımıştır.

Merkez Yönetimi Üzerindeki Dezavantajları:

Denetim Kaybı ve Yolsuzluk: 17. yüzyılda merkezî devletin gücünün gerilemesiyle birlikte, **iltizam kontratları üzerindeki denetim kaybolmuştur**. Birçok mukataanın onyıllar boyunca aynı mültezimin elinde ve müzayede fiyatı değişmeden kalması, devletin gelir potansiyelini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum, **yolsuzluk ve suiistimallere** açık bir zemin hazırlamıştır.

Halk Üzerindeki Baskının Artması ve İsyanlara Zemin Hazırlaması:

İltizam, vergi ödeyen üreticiler için tımar sistemine göre **çok daha ağır koşullar** getirmiştir. Mültezimler, en kısa sürede en fazla geliri toplama amacı güttükleri için köylü üreticilere **en ağır sömürü yöntemlerini** uygulamışlardır. Bu artan baskı ve vergi yükü, **Celali İsyanları** gibi kitlesel ayaklanmaların önemli nedenlerinden biri olmuş ve merkezî yönetime karşı hoşnutsuzluğu artırmıştır.

Toprak ve Üretim Kaybı: Mültezimler, üreticileri tefecilik yoluyla kendilerine bağlayarak ve sipahilerin/reayanın terk ettiği miri topraklara el koyarak **geniş alanların denetimini ele geçirmişlerdir**. Bu durum, devletin topraklara doğrudan egemenliğini azaltmış ve aşırı sömürü nedeniyle tarımsal üretimin verimliliğini olumsuz etkileyerek uzun vadede vergi gelirlerinin azalmasına yol açmıştır.

Sayfa 279 1453-1683 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen Celâli İsyanları'nın nedenlerini ve sonuçlarını aşağıdaki tablonun ilgili alanına yazınız.

. Ekonomik Nedenler:

- Devletin en önemli dayanaklarından olan tımar sisteminin bozulması.
- Ağırlaşan savaş koşulları ve artan enflasyon nedeniyle ekonominin sarsılması.
- Nakit ihtiyacını karşılamak için yaygınlaşan iltizam sisteminde, mültezimlerin (vergi toplayıcılarının) halka ağır vergiler yükleyerek zulmetmesi.
- Avarız gibi olağanüstü hâl vergilerinin sürekli hale getirilmesi ve halktan zorla toplanması.

• **Askerî Nedenler:**

- Ateşli silahların yaygınlaşmasıyla tımarlı sipahilerin önemini kaybetmesi.
- Savaşlardan sonra maaşsız ve işsiz kalan, "sekban, sarıca, levent" gibi isimler alan ücretli askerlerin gruplar halinde eşkıyalığa başlaması.
- Haçova Meydan Savaşı gibi büyük muharebelerden kaçan askerlerin Anadolu'da isyancı gruplara katılması.

• **Sosyal ve İdari Nedenler:**

- Merkezî otoritenin zayıflaması ve yerel idarecilerin keyfî ve baskıcı yönetimleri.
- Tımar topraklarının rüşvet ve iltimasla liyakatsiz kişilere verilmesi.
- Nüfus artışına karşın ekonominin yeni iş alanları yaratamaması sonucu oluşan işsizlik.
- Anadolu'yu etkileyen kuraklık, kıtlık ve salgın hastalıklar gibi doğal afetlerin toplumsal çöküntüyü hızlandırması.

• **Siyasi Nedenler:**

- İsyanların başlangıcında, Safevi Devleti'nin Şiilik propagandası ile Anadolu'daki bazı Türkmen gruplarını Osmanlı yönetimine karşı kışkırtması.

Celâli İsyanları'nın Sonuçları

. Sosyal ve Demografik Sonuçlar:

- Anadolu'da "Büyük Kaçgun" adı verilen kitlesel bir göç hareketi yaşandı. Köylüler can güvenlikleri ve ağır vergiler nedeniyle topraklarını terk ederek büyük şehirlere veya dağlık, güvenli bölgelere kaçtı.
- Bu göçler sonucu Anadolu'daki pek çok köy ve kasaba boşaldı, sosyal düzen tamamen altüst oldu.
- Şehirlerde aşırı nüfus yığılması, işsizlik, barınma sorunları ve pahalılık gibi yeni problemler ortaya çıktı.
- Anadolu'da can ve mal güvenliği ortadan kalktı, eşkıyalık yaygınlaştı.

. **Ekonomik Sonuçlar:**

- Tarım arazilerinin büyük bir kısmının boş kalması (çiftbozanlık) nedeniyle tarımsal üretim felce uğradı.
- Üretimin durması, Anadolu genelinde şiddetli kıtlıklara ve açlığa neden oldu.
- Devletin en önemli gelir kaynağı olan tarım vergileri büyük ölçüde azaldı, ekonomi çöktü.

. **Siyasi ve İdari Sonuçlar:**

- Osmanlı Devleti, doğuda ve batıda dış düşmanlarla savaşırken aynı zamanda Anadolu'daki bu büyük isyanlarla mücadele etmek zorunda kalarak askeri ve siyasi gücünü böldü.
- İsyanlar, Kuyucu Murat Paşa gibi devlet adamlarının uyguladığı çok sert ve kanlı bastırma politikaları sonucunda, büyük can kayıplarıyla sona erdirilebildi.
- Merkezî otorite Anadolu'da derin bir yara aldı ve devletin eyaletler üzerindeki kontrolü zayıfladı.

Sayfa 280 Suhte isyanlarının nedenlerini açıklayınız.

- **İlmiye Sınıfındaki Ayrıcalıklar (Beşik Ulemalığı):** İlmiye sınıfındaki yöneticilerin çocuklarına, liyakate bakılmaksızın doğuştan makam ve mevki garantisi verilmesi, diğer medrese öğrencilerinin önünü kapatarak haksızlığa yol açmıştır.
- **Medreselerde Öğrenci Yığılması:** Kırsal kesimden çok sayıda gencin gelecek kaygısıyla medreselere akın etmesi, kapasitenin üzerinde bir öğrenci yığılmasına ve sonuç olarak büyük bir işsiz medreseli kitlesinin oluşmasına neden olmuştur.
- **Ekonomik Zorluklar ve Nüfus Artışı:** Ülke genelindeki nüfus artışı ve ekonomik bozulma, medreselerden mezun olan gençlerin geçimlerini sağlayamamasına ve gelecek umutlarını kaybetmesine sebep olmuştur.

- **Merkezî Otoritenin Zayıflaması:** Devletin merkezî otoritesinin zayıflaması, taşradaki suhtelerin denetimsiz kalarak gruplar halinde eşkıyalık yapmalarına ve isyan çıkarmalarına zemin hazırlamıştır.

Bu nedenler sonucunda suhte isyanları, zamanla farklı grupların da katılımıyla genişlemiş ve Celâli İsyanları'yla birleşerek Anadolu'da dirlik ve düzenin bozulmasına katkıda bulunmuştur.

Sayfa 281 XVII. yüzyıldaki ıslahatların başlıca özelliklerini yazınız.

XVII. yüzyılda yapılan ıslahatların başlıca özellikleri şunlardır:

- **Geleneksel Yapı ve Hedef:** Islahatların temel amacı, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ndeki güçlü devlet yapısını ve kurumları örnek alarak yeniden canlandırmak ve merkezî otoriteyi güçlendirmektir. Bu nedenle, Batı'daki gibi yenilikçi atılımlardan ziyade, bozulan eski düzeni tamir etme amacı taşıyorlardı.
- **Sorunların Tespiti:** Islahatlar, Koçi Bey ve Kâtip Çelebi gibi devlet adamları tarafından hazırlanan ve devletin sorunlarını analiz eden raporlar (risale veya layihalar) doğrultusunda şekillendirilmiştir. Bu raporlarda sorunların temelinde rüşvet, iltimas ve liyakatsiz kişilerin önemli makamlara getirilmesi gibi konuların yattığı belirtilmiştir.

- **Baskı ve Şiddet İçermesi:** İslahatlar, genellikle sorunları çözmek için baskı, şiddet ve yasaklama yöntemlerine başvurmuştur. Örneğin, Sultan IV. Murat'ın kapıkulu askerlerinin sayısını azaltması, kahvehane ve meyhaneleri kapatarak içki ve tütün kullanımını yasaklaması bu duruma örnektir.
- **Mali Düzenleme Girişimleri:** Bozulmanın temelinde yatan mali sorunları çözmeye yönelik adımlar atılmıştır. Tarhuncu Ahmet Paşa'nın devletin gelir ve giderlerini hesaplayarak ilk modern Osmanlı bütçesini hazırlaması, bu alandaki en önemli girişimdir.
- **Kişilere Bağlı ve Süreksiz Olması:** Yapılan ıslahatlar, büyük ölçüde o dönemdeki padişahın veya Köprülüler gibi güçlü devlet adamlarının şahsına bağlı kalmıştır. Bu nedenle ıslahatlar, başlatan kişilerin iktidardan düşmesiyle sona ermiş, bir devlet politikası haline gelememiş ve kalıcı sonuçlar doğuramamıştır.

Sayfa 282 Osmanlı Dönemi'nde yaşayan bir devlet adamı olduğunuzu düşününüz ve dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak isyanların önlenmesine yönelik çözüm önerileri geliştiriniz. Grubunuzla birlikte padişaha sunmak üzere konuyla ilgili bir rapor (layiha, risale) yazınız ve raporunuzu diğer gruplarla paylaşınız.

Haşmetli Padişahım,

Devlet-i Aliyye'nin bekası, hem içeride hem dışarıda büyük tehlikelerle karşı karşıyadır ve bu fitnenin kökünde üç temel sorun yatmaktadır: Boşalan hazine, bozulan ordu ve sarsılan adalet. Öncelikli vazifemiz, israfı önleyip gelir ve gideri dengeleyerek hazineyi yeniden doldurmak, reayayı ezen iltizam usulüne son vermektir. Kapıkulu ocakları, kanun-ı kadime aykırı olarak askerlikle ilgisiz kimselerle dolmuş; bu ocaklar derhal ıslah edilerek liyakatli ve itaatkâr bir güce dönüştürülmelidir.

Devletin temel direği olan tımar sistemi yeniden ihya edilmeli, haksız yere dağıtılan dirlikler geri alınarak sadece savaş meydanında liyakat gösteren kılıç ehline verilmelidir. Bu sayede hem Anadolu'da asayiş sağlanacak hem de ordumuzun en şerefli gücü olan tımarlı sipahiler yeniden canlanacaktır. Devlet makamlarına atamalarda rüşvet ve iltimasın kökü kazınmalı, her görev mutlaka ehline tevdi edilmelidir. Adaletten ayrılan, halka zulmeden valiler ve kadılar en şiddetli şekilde cezalandırılmalıdır ki diğerlerine ibret olsun. Medreselerdeki öğrenci yığılması ve işsizlik, suhte isyanlarını körüklemektedir; bu gençlere ilim yuvalarında hak ettikleri eğitim verilmeli ve gelecekleri teminat altına alınmalıdır. Devletimizin kurtuluşu, sizin âdil ve kararlı iradenizle bu köklü ıslahatların tavizsiz bir şekilde hayata geçirilmesine bağlıdır.

Sayfa 283 Aşağıdaki tabloda verilen isyanların hangi padişah döneminde gerçekleştiğini veya hangi grupta yer aldığını belirleyerek ilgili alanları işaretleyiniz.

İsyanın Adı	Fatih Sultan Mehmet	Sultan II. Beyazıt	Yavuz Sultan Selim	Kanuni Sultan Süleyman	IV. Mehmet	Celâli	Yeniçeri
Baba Zünnun							
Buçuktepe							
Bozoklu Şeyh Celâl							
Çınar Vakası							
Şahkulu							

İsyanın Adı	Fatih Sultan Mehmet	Sultan II. Beyazıt	Yavuz Sultan Selim	Kanuni Sultan Süleyman	IV. Mehmet	Celâli	Yeniçeri
Baba Zünnun				X		X	
Buçuktepe	X						X
Bozoklu Şeyh Celâl			X			X	
Çınar Vakası					X		X
Şahkulu		X				X	

QR KOD: Sayfa 283 Yandaki karekod üzerinden Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen önemli isyanlarla ilgili kavram eşleştirme etkinliğini yapınız.

Sorular	Eşleştirilecek Kelimeler
Savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlarda toplanan geçici vergi	Âsâfnâme
Osmanlı tarihindeki ilk yeniçeri isyanı	Avarız
XVII. yüzyılda yaşanan Celâli İsyanları sırasında halkın daha güvenli bölgelere gittiği büyük göç hareketi	Şahkulu
Osmanlı tarihinde Vaka-i Vakvakiye olarak da bilinen olay	Beylerbeyi Vakası
Devlete ait vergi gelirlerinin açık artırma usulüyle şahıslara devredilmesi esasına dayalı sistem	Buçuktepe
Osmanlı Devleti'nde ilk büyük Celâli isyanı	Büyük Kaçgun

IV. Mehmed Dönemi'nde sadrazamlık görevini kabul etmek için bazı şartlar ileri süren devlet adamı	Celâli
Geliri doğrudan merkezi hazineye aktarılan vergi ve gelir kaynakları	Çınar Vakası
Anadolu'da medrese öğrencilerinin çıkardığı ayaklanmalar	II. Osman
Osmanlı Devleti'nde akçelerdeki altın ve gümüş oranlarının düşürülmesi	İltizam sistemi
Osmanlı Devleti'nin gelir ve giderlerini hesaplayarak ilk modern bütçeyi hazırlayan devlet adamı	Karayazıcı İsyanı
Lütfi Paşa'nın kaleme aldığı eser	Kuyucu Murad Paşa

II. Beyazıd Dönemi'nde Osmanlı yönetiminden memnun olmayan zümrelerin Safevilerin de tahrikiyle çıkardığı isyan	Köprülü Mehmed Paşa
XVI ve özellikle XVII. yüzyıllarda Anadolu'da ortaya çıkan sosyal ve ekonomik nitelikli isyanların genel adı	Layiha
Yeniçerilerin isyanı sonucunda tahtan indirilip katledilen Osmanlı padişahı	Mukataa
Celâli isyanlarını sert önlemlerle bastırarak merkezî otoriteyi yeniden tesis eden Osmanlı sadrazamı	Suhte İsyanları
Osmanlı devlet adamlarının idareyle ilgili sorunları ve bu sorunlara dair çözüm önerilerini yazdıkları rapor	Tağşiş
	Tarhuncu Ahmed Paşa

Cevap

Sorular	Doğru Cevap
Savaş ve doğal afet gibi olağanüstü durumlarda toplanan geçici vergi	Avarız
Osmanlı tarihindeki ilk yeniçeri isyanı	Buçuktepe
XVII. yüzyılda yaşanan Celâli İsyanları sırasında halkın daha güvenli bölgelere gittiği büyük göç hareketi	Büyük Kaçgun
Osmanlı tarihinde Vaka-i Vakvakiye olarak da bilinen olay	Çınar Vakası
Devlete ait vergi gelirlerinin açık artırma usulüyle şahıslara devredilmesi esasına dayalı sistem	İltizam sistemi
Osmanlı Devleti'nde ilk büyük Celâli isyanı	Karayazıcı İsyanı